

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
**ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ
ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ**

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

**Τμήμα Επικοινωνίας
& Ψηφιακών Μέσων**
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ & ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΜΕΣΩΝ**

**ΔΜΠΣ ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΨΗΦΙΑΚΑ
ΜΕΣΑ**

**Η Συμβολή των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης στη
Διάδοση Ψευδών Ειδήσεων και η Αντίδραση της Ε.Ε.**

- **Η Περίπτωση των Ευρωεκλογών του 2019**
- **Η Παραπληροφόρηση από την Έναρξη της Εισβολής της Ρωσίας στην Ουκρανία**

Διπλωματική Εργασία

Πεχλιβανίδου Κυριακή

Επιβλέπων Καθηγητής:

Λάμπας Γεώργιος, Καθηγητής Π.Δ.Μ

Κοζάνη, 2023

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
**ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ
ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ**

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

**Τμήμα Επικοινωνίας
& Ψηφιακών Μέσων**
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

**UNIVERSITY OF WESTERN MACEDONIA
PEDAGOGICAL DEPARTMENT OF FLORINA
DEPARTMENT OF EARLY CHILDHOOD EDUCATION
DEPARTMENT OF COMMUNICATION & DIGITAL
MEDIA**

**M.P.S PUBLIC DISCOURSE AND DIGITAL
MEDIA**

**The Contribution of Social Media to the Spread of
Fake News and the European Union's Reaction**

- **The case of the 2019 European elections**
- **Disinformation since the beginning of Russia's invasion of Ukraine**

Diploma Thesis

Pechlivanidou Kyriaki

Supervisor:

Lappas Georgios, Professor U.O.W.M

Kozani, 2023

Περίληψη

Ο τρόπος με τον οποίο διαδίδονται οι πληροφορίες έχει αλλάξει ως αποτέλεσμα της αυξημένης χρήσης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στη σύγχρονη εποχή. Χρησιμοποιώντας τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης οι άνθρωποι μπορούν πλέον να συνομιλούν, να εκφράζονται και να μοιράζονται πληροφορίες. Σε ότι αφορά το πολιτικό σκέλος, είναι λογικό να ειπωθεί ότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην ενίσχυση της δημοκρατίας, καθιστώντας απλούστερο τον προγραμματισμό δραστηριοτήτων και την παροχή λόγου σε υποεκπροσωπούμενες ομάδες. Από την άλλη πλευρά, είναι γεγονός ότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αποτελούν εργαλείο για τη διάδοση ψευδών ειδήσεων, ρητορικής μίσους και δυσφήμισης. Αυτό οφείλεται στις αυξημένες δυνατότητες που δίνουν οι νέες τεχνολογίες, που υιοθετούν τα κοινωνικά δίκτυα, γεγονός που συμβάλλει στην ταχύτατη διάδοση των πληροφοριών. Επιπλέον το δικαίωμα στην προστασία της ιδιωτικής ζωής και των δεδομένων μπορεί επίσης να παραβιαστεί, επειδή οι χρήστες δεν γνωρίζουν ότι στα εργαλεία παραπληροφόρησης χρησιμοποιείται συχνά μικροστόχευση και άλλες τεχνολογικές μέθοδοι.

Αυτό το γεγονός σε συνδυασμό με διεθνείς υποθέσεις παραπληροφόρησης, ανάγκασε την Ευρωπαϊκή Ένωση να λάβει μέτρα μέσω των θεσμικών της οργάνων, με σκοπό τη μείωση της επιρροής της παραπληροφόρησης. Έτσι δημιουργήθηκε το Σχέδιο Δράσης κατά της παραπληροφόρησης, ενώ ταυτόχρονα αναπτύχθηκαν συνεργασίες της Ε.Ε. με άλλα κράτη και διεθνείς οργανισμούς – συμμαχίες αλλά και με τα ίδια τα μεγάλα κοινωνικά δίκτυα με σκοπό τον έγκαιρο εντοπισμό και την άμεση αντιμετώπιση ψευδών ειδήσεων – αναρτήσεων. Σε αυτό συνέβαλε και η τεχνολογία με τη χρήση εργαλείων τεχνητής νοημοσύνης.

Τα μέτρα που πήρε η Ε.Ε. δεν άργησαν να αποδώσουν, αν ληφθούν υπόψη οι Ευρωεκλογές του 2019 και η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία το 2022. Και στις δύο περιπτώσεις, παρά τον μεγάλο όγκο ψευδών ειδήσεων, η Ε.Ε. βρέθηκε σε θέση να τις διαψεύσει καθώς και να αναδείξει τα πραγματικά γεγονότα. Ειδικά στη δεύτερη περίπτωση η ετοιμότητα της Ε.Ε. είναι εντυπωσιακή και σε μεγάλο βαθμό οφείλεται και στην τεχνογνωσία που έχει αποκτήσει πλέον στην αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης από τα κοινωνικά δίκτυα.

Abstract

The way information is disseminated has changed, as a result of the increased use of social media in the modern age. Using social media, people can now chat, express themselves and share information. On the political side, it's fair to say that social media has played an important role in strengthening democracy by making it easier to plan activities and give voice to underrepresented groups.

On the other hand, it is a fact that social media is a tool for spreading fake news, hate speech and defamation. This is due to the increased possibilities given by new technologies, that are adopted by social networks, which contribute to the rapid dissemination of information. In addition, the right to privacy and data protection can also be violated, because users are not aware that microtargeting and other technological methods are often used as disinformation tools.

This fact combined with international cases of disinformation, forced the European Union to take measures through its institutions, with the aim of reducing the influence of disinformation. This is how the Action Plan against disinformation was created, while at the same time EU collaborations were developed with other states and international organizations - alliances as well as with the large social networks themselves, in order to detect and immediately deal with fake news - posts. Technology, by the use of artificial intelligence tools, has also contributed to this.

The measures taken by the EU soon paid off, considering the cases of the 2019 European elections and the Russian invasion of Ukraine in 2022. In both cases, despite the large amount of fake news, the EU was able to refute it and, as well as to highlight the real facts. Especially in the second case, the preparedness of the EU is impressive and this is largely due to the know-how it has now acquired in dealing with disinformation from social networks.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	7
1. Ο Κίνδυνος της Δημιουργίας και Διάδοσης Ψευδών Ειδήσεων.....	9
1.1 Βασικά Χαρακτηριστικά της Παραπληροφόρησης.....	9
1.2 Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης και άλλα Τεχνολογικά Εργαλεία που Ενισχύουν την Παραπληροφόρηση	10
1.3 Εξατομικευμένη Στόχευση Μέσω Διαφήμισης.....	11
1.4 Βασικές Μορφές Ψεύτικων Λογαριασμών.....	12
1.5 Επίδραση Παραπληροφόρησης και Ανθρώπινα Δικαιώματα	13
1.6 Διεθνείς Υποθέσεις Παραπληροφόρησης που Επηρεάζουν την Ε.Ε.....	14
1.6.1 Οι Αμερικανικές εκλογές του 2016.....	15
1.6.2 Το Δημοψήφισμα για το Brexit.....	16
1.6.3 Οι Εκλογές του 2018 στη Βραζιλία	16
2. Διαθρωτικά Μέτρα για την Αντιμετώπιση της Παραπληροφόρησης στην Ε.Ε.....	18
2.1 Οι Θεσμικές - Νομοθετικές Παρεμβάσεις.....	18
2.1.1 Η Νομοθετική Παρέμβαση στη Γερμανία.....	18
2.1.2 Η Νομοθετική Παρέμβαση στη Γαλλία.....	19
2.2 Η Λειτουργία της Αυτορρύθμισης στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης	20
2.3 Δημιουργία Κοινού Κανονιστικού Πλαισίου.....	21
2.4 Η Χρήση Τεχνολογικών Εργαλείων και Τεχνητής Νοημοσύνης.....	21
2.5 Οι Ενέργειες του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για τον Κίνδυνο Παραπληροφόρησης.....	23
2.6 Το Σχέδιο Δράσης κατά της Παραπληροφόρησης.....	24
2.7 Τα Θεσμικά Όργανα της Ε.Ε. που Εργάζονται για την Αντιμετώπιση της Παραπληροφόρησης.....	25
2.7.1 Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.....	25
2.7.2 Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή	26
2.7.3 Η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης	27
3. Η Παραπληροφόρηση κατά τη Διάρκεια των Ευρωεκλογών του 2019.....	28
3.1 Η Στάση της Ε.Ε. πριν την Έναρξη των Εκλογών.....	28
3.2 Μορφές Παραπληροφόρησης Κατά τη Διάρκεια των Ευρωεκλογών.....	28

3.2.1 Ακροδεξιά Ρητορική σε Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία, Ιταλία, Πολωνία και Ισπανία μέσω ΜΚΔ.....	28
3.2.2 Διάδοση Ψευδών Ειδήσεων σε 7 Διαφορετικές Γλώσσες Μέσω Twitter και Facebook.....	30
3.2.3 Παραπληροφόρηση από Πολιτικά Κόμματα σε Τσεχία, Ουγγαρία, Σλοβακία και Πολωνία.....	31
3.2.4 Ο Ρωσικός Παράγοντας Παραπληροφόρησης.....	32
3.3 Τεχνολογικά Εργαλεία που Χρησιμοποιήθηκαν για τη Διάδοση της Παραπληροφόρησης.....	33
3.4 Σύνοψη Κεφαλαίου.....	34
4. Η Παραπληροφόρηση από την Έναρξη της Εισβολής της Ρωσίας στην Ουκρανία και η Αντίδραση της ΕΕ.....	36
4.1 Η Ρωσική Τακτική Παραπληροφόρησης.....	37
4.1.1 Σύνηθες Περιεχόμενο Παραπληροφόρησης.....	39
4.1.2 Μηχανισμοί της Ρωσίας για τον Περιορισμό των Πηγών Πληροφοριών.....	40
4.2 Η Ρωσική Προπαγάνδα.....	42
4.3 Η Αντίδραση στη Ρωσική Προπαγάνδα.....	43
4.3.1 Η Αντίδραση Μεμονωμένων Κρατών.....	43
4.3.2 Η Αντίδραση της Ε.Ε. και Διεθνών Οργανισμών.....	45
Συμπεράσματα.....	46
Βιβλιογραφικές Αναφορές.....	49

Εισαγωγή

Η εξέλιξη της τεχνολογίας με την ολοένα και αυξανόμενη χρήση υπολογιστών, smartphones, tablet ακόμη και έξυπνων ρολογιών, έχουν αλλάξει τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους. Χρησιμοποιώντας τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης οι άνθρωποι μπορούν πλέον να συνομιλούν να εκφράζονται και να μοιράζονται πληροφορίες. Σε **ότι** αφορά το πολιτικό σκέλος, είναι λογικό να ειπωθεί ότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην ενίσχυση της δημοκρατίας, καθιστώντας απλούστερο τον προγραμματισμό δραστηριοτήτων και την παροχή λόγου σε υποεκπροσωπούμενες ομάδες. Ωστόσο, από την άλλη πλευρά είναι γεγονός ότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης προσβάλλουν τη δημοκρατία μέσω διάδοσης «ψευδών ειδήσεων», ρητορικής μίσους και δυσφήμισης.

Η παρούσα μελέτη θα επικεντρωθεί στο φαινόμενο των «ψευδών ειδήσεων» και στην επιρροή τους στον ευρωπαϊκό χώρο. Αν και οι ψευδείς ειδήσεις δεν είναι κάτι καινούργιο, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχουν αλλάξει τον τρόπο με τον οποίο μεταδίδονται οι πληροφορίες, επιταχύνοντας τη διάδοση ψευδών πληροφοριών, καθιστώντας αυτό το πρόβλημα περισσότερο επίκαιρο από ποτέ. Για αυτό το λόγο η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει ξεκινήσει εδώ και λίγα χρόνια να εφαρμόζει μια σειρά από μέτρα για την καταπολέμηση της διαδικτυακής παραπληροφόρησης, η οποία έχει χαρακτηριστεί ως «σοβαρή πρόκληση για την Ευρώπη».

Οι διάφορες διεθνείς περιπτώσεις παραπληροφόρησης με αρχή το 2016, στις Ηνωμένες Πολιτείες αλλά και όπως στον ευρωπαϊκό χώρο, ιδίως στη Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο (κατά τη διάρκεια του Brexit) αλλά και κατά τη διάρκεια των Ευρωεκλογών του 2019, ανέδειξαν τον υψηλό κίνδυνο παραπληροφόρησης. Σε αυτή τη χρονική περίοδο θα πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη η άνοδος του λαϊκισμού και του ευρωσκεπτικισμού. Ως εκ τούτου, αυτή η έρευνα θα συμβάλει στη λεπτομερή εξέταση των ανωτέρω.

Η παρούσα διπλωματική εργασία στοχεύει να διερευνήσει την προσέγγιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην παραπληροφόρηση, καθώς και στους αποτελεσματικότερους τρόπους αντιμετώπισης αυτών των φαινομένων. Η εστίαση θα γίνει στην παραπληροφόρηση μέσω των κοινωνικών δικτύων. Προκειμένου να αξιολογηθεί η αποτελεσματικότητα της αντίδρασης της Ε.Ε., οι εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου του 2019 αλλά και η διάδοση ψευδών ειδήσεων κατά τη ρωσική εισβολή στην Ουκρανία θα εξεταστούν αναλυτικότερα. Ειδικότερα, τέσσερα κύρια ερευνητικά ερωτήματα καθοδηγούν αυτή τη διατριβή:

- Πώς η παραπληροφόρηση στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μπορεί να επηρεάσει τα ανθρώπινα δικαιώματα και να δημιουργήσει πρόβλημα στη λειτουργία της δημοκρατίας;
- Ποιες είναι οι καταλληλότερες πολιτικές που μπορούν να εφαρμοστούν σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, για την αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος;
- Πώς αντιμετωπίζει η Ευρωπαϊκή Ένωση και σε επίπεδο κρατών αλλά και κεντρικά την παραπληροφόρηση στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης; Ποια είναι η συμβολή των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων;
- Τι αποτελέσματα είχε η εφαρμογή των πολιτικών της Ε.Ε.; Συνέβαλαν οι πολιτικές της Ε.Ε. στην προστασία από την παραπληροφόρηση κατά τη

διάρκεια των Ευρωεκλογών του 2019, αλλά και το 2022 κατά τη ρωσική εισβολή στην Ουκρανία;

Η εργασία είναι οργανωμένη σε τέσσερα κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο θα εξετάσει την έννοια των «ψευδών ειδήσεων» και της παραπληροφόρησης. Αφού δοθεί ορισμός, θα αναλυθούν οι ποικίλοι τρόποι με τους οποίους διαδίδονται αυτού του είδους οι ειδήσεις. Σε αυτή την ανάλυση, θα ληφθούν υπόψη τα συνήθη τεχνολογικά εργαλεία που χρησιμοποιούνται σε εκστρατείες παραπληροφόρησης. Επιπλέον, το πρώτο κεφάλαιο θα δείξει πώς η παραπληροφόρηση μπορεί να επηρεάσει τα ανθρώπινα δικαιώματα. Το κεφάλαιο θα ολοκληρωθεί με την περιγραφή ορισμένων διεθνών παραδειγμάτων παραπληροφόρησης στις εκλογές στις Ηνωμένες Πολιτείες, το Ηνωμένο Βασίλειο (δημοψήφισμα Brexit) και τη Βραζιλία.

Το δεύτερο κεφάλαιο θα επικεντρωθεί στην προσέγγιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την παραπληροφόρηση. Για το σκοπό αυτό, το κεφάλαιο θα έχει δύο κύρια μέρη, το ένα για τις διαφορετικές πολιτικές πρωτοβουλίες των κρατών της ΕΕ και το δεύτερο μέρος για τα διάφορα θεσμικά όργανα που εργάζονται για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης.

Στο τρίτο κεφάλαιο θα μελετηθούν οι εκλογές για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο του 2019. Πρώτον, θα ληφθεί υπόψη το πλαίσιο, υπογραμμίζοντας γιατί οι εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου θα μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενο παρέμβασης. Δεύτερον, θα γίνει ανάλυση των προσπαθειών παραπληροφόρησης κατά τη διάρκεια των εκλογών, εστιάζοντας στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, κράτη, πολιτικά κόμματα, ρωσική παρέμβαση ή λοιπά μέσα για τη διάδοση ψευδών πληροφοριών. Επίσης, θα γίνει αξιολόγηση των μέτρων που έλαβε η Ε.Ε. για τον περιορισμό της παραπληροφόρησης κατά τη διάρκεια των ευρωεκλογών.

Στο τέταρτο κεφάλαιο θα παρουσιαστούν οι προκλήσεις που αντιμετώπισε η ΕΕ στη διάδοση των ψευδών ειδήσεων μετά τη ρωσική εισβολή στην Ουκρανία στις 24 Φεβρουαρίου 2022. Για την ανάλυση θα πρέπει να ληφθεί υπόψη πως υπήρχε πλέον εμπειρία και τεχνογνωσία στην Ε.Ε. στα ζητήματα διάδοσης ψευδών ειδήσεων. Έχει επομένως ενδιαφέρον η αξιολόγηση του κατά πόσο οι θεσμικές μεταρρυθμίσεις των προηγούμενων ετών προστάτεψαν την Ε.Ε. από τα διάφορα κύματα ψευδών ειδήσεων προερχόμενα κυρίως από τη ρωσική πλευρά.

Όσον αφορά τη μεθοδολογία της εργασίας, στο πρώτο κεφάλαιο η ανάλυση των διαφορετικών μεθόδων διάδοσης της παραπληροφόρησης, καθώς και των προηγούμενων περιπτώσεων παραπληροφόρησης θα βασιστεί σε προηγούμενες έρευνες μελετητών και εκθέσεις. Η συγγραφή των δύο επόμενων κεφαλαίων θα βασιστεί σε σχετικά ευρωπαϊκά έγγραφα πολιτικής, συμπεριλαμβανομένων των ανακοινώσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αλλά και σε συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, δηλώσεις αξιωματούχων και δελτία τύπου, καθώς και σε δημοσιογραφικές έρευνες της εποχής, οι οποίες περιλαμβάνουν συνεντεύξεις πολιτικών. Η συγγραφή του τελευταίου κεφαλαίου θα στηριχθεί σε δημοσιεύσεις και δημοσιογραφικά άρθρα, αλλά και σε προσωπική έρευνα σε αναρτημένες δημοσιεύσεις σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Από τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας θα εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα σχετικά με την αποτελεσματικότητα της Ε.Ε. στην αντιμετώπιση απειλών παραπληροφόρησης.

1. Ο Κίνδυνος της Δημιουργίας και Διάδοσης Ψευδών Ειδήσεων

1.1 Βασικά Χαρακτηριστικά της Παραπληροφόρησης

Ο όρος “Fake News” ή αλλιώς ψευδείς ειδήσεις, από το 2016 έχει αποκτήσει ολοένα και μεγαλύτερη χρήση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι έρευνες του Ευρωβαρόμετρου το 2018 σε δείγμα 26.000 Ευρωπαίων πολιτών. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, περισσότερο από τα 4/5 των ερωτηθέντων θεωρούσαν την παραπληροφόρηση ως ένα μεγάλο πρόβλημα στη χώρα τους και ταυτόχρονα ως ένα πρόβλημα που απειλεί άμεσα τα θεμέλια της δημοκρατίας (European Commission, 2018). Επίσης, από τις απαντήσεις συνάγεται το συμπέρασμα πως υπάρχει μεγαλύτερη εμπιστοσύνη σε παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης (τηλεόραση, ραδιόφωνο, έντυπος τύπος), σε σύγκριση με το διαδίκτυο. Αυτό το αποτέλεσμα μπορεί να εξηγηθεί από το γεγονός ότι στα παραδοσιακά μέσα μπορεί να ασκηθεί πιο εύκολα έλεγχος για παραπληροφόρηση, ενώ στο διαδίκτυο η κατάσταση είναι περισσότερο αποκεντροποιημένη.

Γίνεται λοιπόν περισσότερο προφανές, ότι το φαινόμενο των ψευδών ειδήσεων στην αντίληψη των πολιτών αλλά και γενικότερα, αποτελεί απειλή για τη δημοκρατία. Παρατηρείται όμως μια ασάφεια στον όρο «ψευδείς ειδήσεις». Πολλοί προσεγγίζουν αυτό τον όρο με εσφαλμένη οπτική, χωρίς να λαμβάνουν υπόψη την πολυπλοκότητα των γεγονότων που συμβαίνουν γύρω από αυτόν. Με κριτήριο το κίνητρο της διάδοσης ψευδών ειδήσεων θα μπορούσαμε να κατηγοριοποιήσουμε την παραπληροφόρηση σε δυο κύριες κατηγορίες (Wardle C. & Derakhshan H. 2017). Στην πρώτη κατηγορία συγκαταλέγονται οι ψευδείς ειδήσεις, οι οποίες διαδίδονται χωρίς απώτερο σκοπό την πρόκληση βλάβης και πολλές φορές αυτός που τις αναπαράγει δεν γνωρίζει ότι είναι ψευδείς. Αντίθετα πολλές φορές η παραπληροφόρηση χρησιμοποιείται σκόπιμα, με σκοπό την πρόκληση βλάβης σε ένα άτομο, ή ευρύτερα σε μια κοινωνική ομάδα.

Θα πρέπει όμως να επισημανθεί πως είναι αρκετά δύσκολο να διακρίνουμε σε κάποιες περιπτώσεις τη διαφορά ανάμεσα στις δύο κατηγορίες, καθώς πολλές φορές η πρόθεση του μέσου που διαδίδει τις ψευδείς ειδήσεις είναι ασαφής. Επιπλέον, ακόμα και αν δεν υφίσταται η πρόθεση για πρόκληση βλάβης, μέσω της παραπληροφόρησης, εντούτοις η κοινοποίηση ορισμένων ψευδών πληροφοριών μπορεί να προκαλέσει ζημιά σε ένα άτομο ή σε ένα κοινωνικό σύνολο. Υπάρχουν πολλά παραδείγματα διάδοσης ψευδών πληροφοριών για μια κοινωνική ομάδα, οι οποίες είχαν ως αποτέλεσμα την υποκίνηση μίσους προς αυτή από το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο που τις αποδέχονταν ως αληθινές.

Με βάσει όσα ειπώθηκαν έως τώρα θα μπορούσαμε να αναφέρουμε τα παρακάτω παραδείγματα παραπληροφόρησης:

- Παραπληροφόρηση με τη χρήση σάτιρας ή παρωδίας. Συνήθως δεν έχει σκοπό να βλάψει άμεσα τρίτο άτομο, αλλά μπορεί να παρασύρει μια ομάδα πολιτών.
- Παραπλανητική χρήση πληροφοριών για ένα άτομο ή γεγονός.
- Κατασκευασμένες ή ψευδείς ειδήσεις με σκοπό τη συκοφάντηση και πρόκληση βλάβης.

- Χρήση τίτλων ειδήσεων εικόνων ή βίντεο με τρόπο που δεν υποστηρίζεται η σφαιρική απεικόνιση της είδησης αλλά μονόπλευρα.
- Παρουσίαση ενός αυθεντικού γεγονότος αναμειγμένο με ψευδή στοιχεία.

Αν και υπάρχουν πολλοί τρόποι διάδοσης ψευδών ειδήσεων, στην παρούσα εργασία θα εστιάσουμε στην παραπληροφόρηση μέσω των πλατφορμών κοινωνικής δικτύωσης. Εδώ και μερικά χρόνια τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης χρησιμοποιούνται ολοένα και περισσότερο ως πηγή πληροφόρησης από όλες τις ηλικιακές ομάδες και ακόμα περισσότερο από τους νέους. Αυτή η αύξηση της χρήσης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης για ενημερωτικό σκοπό έχει οδηγήσει κατά συνέπεια σε αύξηση της ροής των ψευδών ειδήσεων μέσω αυτών. Χαρακτηριστικά είναι τα αποτελέσματα μιας έρευνας που διεξήχθη κατά τη διάρκεια των αμερικανικών εκλογών του 2016, όπου φάνηκε ότι στις ηλεκτρονικές πηγές ενημέρωσης, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης είχαν το μεγαλύτερο μερίδιο παραπληροφόρησης σε σχέση με τις πληροφορίες που μπορούσε να αντλήσει κάποιος σε ειδησεογραφικές σελίδες (Albright J., 2016). Αυτό σε συνδυασμό με τις νεότερες εξελίξεις στον ευρωπαϊκό χώρο που έχουν προκύψει από τον Φεβρουάριο του 2022 με την εισβολή της Ρωσικής Ομοσπονδίας στην Ουκρανία, γεγονός που έχει προκαλέσει πολλαπλές συνέπειες και διχασμό στα ευρωπαϊκά κράτη, δείχνει ξεκάθαρα πλέον την ανάγκη για περαιτέρω έρευνα για το πως οι ψευδείς ειδήσεις παράγονται και διαδίδονται όπως και τι αποτελέσματα έχουν στον ευρωπαϊκό πληθυσμό.

1.2 Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης και άλλα Τεχνολογικά Εργαλεία που Ενισχύουν την Παραπληροφόρηση

Στις μέρες μας με την πληθώρα των τεχνολογικών εργαλείων να είναι διαθέσιμα ακόμα και στους απλούς πολίτες, είναι πολύ εύκολο για οποιονδήποτε να δημιουργήσει μια ψευδή είδηση. Αρκεί μια ψευδής επικεφαλίδα και κάποιες προκλητικές περιγραφές για να δημιουργηθεί ένα ψευδές ή παραποιημένο συμβάν, το οποίο δύσκολα κάποιος θα μπορεί να αναγνωρίσει ως μη αληθές. Αν είναι λοιπόν αυτό εφικτό να γίνει από έναν απλό πολίτη, είναι εύκολο να φανταστεί κανείς, πόσο εύκολο είναι να γίνει επίσης από άτομα με ιδιοτελείς σκοπούς όπως οικονομικά ή πολιτικά κίνητρα.

Η παραπληροφόρηση έχει πολλούς τρόπους με τους οποίους μπορεί να δημιουργηθεί τόσο από κρατικούς όσο και μη κρατικούς φορείς. Σε αυτή την ενότητα θα εξετάσουμε τον τρόπο δημιουργίας και διάδοσής της με τη χρήση διάφορων τεχνολογικών εργαλείων που μας προσφέρουν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Σε ότι αφορά τα social media, ένα σημαντικό πρόβλημα εντοπίζεται σε ιδιωτικές συνομιλίες σε ομαδικά γκρουπ στο Facebook, στο WhatsApp και σε άλλες πλατφόρμες-εφαρμογές. Το κυριότερο πρόβλημα είναι ότι επειδή αυτά τα γκρουπ είναι ιδιωτικά, δεν είναι ορατά από το άτομο το οποίο έχει στοχοποιηθεί και κατά συνέπεια δεν μπορεί εύκολα να υπάρξει αντίλογος. Σημαντικό πρόβλημα είναι επίσης οι κρυπτογραφημένες συνομιλίες στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης όπως το WhatsApp, πράγμα που σημαίνει ότι δεν μπορεί κάποιος να έχει πρόσβαση σε αυτές, πολλές φορές ούτε η ίδια η εφαρμογή.

Μία περίπτωση όπου η εκστρατεία παραπληροφόρησης μέσω των social media και συγκεκριμένα του WhatsApp θεωρείται ότι επηρέασε σε μεγάλο βαθμό το αποτέλεσμα είναι η νίκη του Μπολσονάρο το 2018 στη Βραζιλία. Επίσης, σύμφωνα με αναφορές, κατά τις Ισπανικές εκλογές του 2019 μεγάλος αριθμός ψηφοφόρων είχαν έρθει σε επαφή με ψευδείς ή ρατσιστικές αναρτήσεις στο WhatsApp. Σύμφωνα με σχετικές έρευνες το WhatsApp έρχεται σε δεύτερη θέση μετά το Facebook σε ότι αφορά τις ψευδείς αναρτήσεις (Avaaz, 2019) .

Γίνεται λοιπόν σαφές ότι η παραπληροφόρηση είναι ένα πρόβλημα το οποίο έχει παγκόσμιες διαστάσεις και χρειάζεται ανάλογης σημασίας απάντηση. Σε ότι αφορά τα ίδια τα κοινωνικά δίκτυα, το Facebook έχει επιβεβαιώσει ότι πλέον οι περισσότερες αναρτήσεις είναι σε κλειστές ομάδες σε σύγκριση με την κεντρική σελίδα και έχει λάβει μια σειρά μέτρων για τον περιορισμό της παραπληροφόρησης στα κλειστά γκρουπ (Wong, 2019). Από την άλλη πλευρά το WhatsApp έχει λάβει επίσης κάποια μέτρα περιορίζοντας τα δικαιώματα πρόσθεσης νέων μελών σε συνομιλίες μόνο στους διαχειριστές και θέτοντας όριο στην προώθηση ορισμένων μηνυμάτων (BBC News, 2019). Βέβαια τα παραπάνω δεν αρκούν για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης στις ιδιωτικές ομάδες και απαιτούνται περαιτέρω ενέργειες.

1.3 Εξατομικευμένη Στόχευση Μέσω Διαφήμισης

Οι διαφημίσεις είναι κάτι γνώσιμο σε όλους του χρήστες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Όπως έχει διαπιστωθεί πολλές εφαρμογές παρέχουν στοχευμένες διαφημίσεις χρησιμοποιώντας δεδομένα που έχουν συλλεχθεί από τον χρήστη. Μεγάλος προβληματισμός υπάρχει όταν το περιεχόμενο των διαφημίσεων είναι πολιτικό, καθώς σε αυτή την περίπτωση στόχος είναι η διαμόρφωση συγκεκριμένης πολιτικής άποψης, κάτι το οποίο μπορεί να είναι εξαιρετικά επικίνδυνο ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια προεκλογικής περιόδου (European Parliament, 2019).

Ένα ιδιαίτερα επικίνδυνο εργαλείο είναι το αποκαλούμενο «Dark advertising», το οποίο είναι ένας εξαιρετικά πολύπλοκος τύπος διαφημίσεων, ο οποίος είναι ορατός μόνο στο κοινό που έχει στοχοποιηθεί. Για παράδειγμα κάποιος που έχει σε μεγάλη προτεραιότητα τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις, θα βλέπει ανάλογο περιεχόμενο. Σαφώς, αυτό το εργαλείο απαιτεί ένα μεγάλο εύρος προσωπικών δεδομένων ώστε να λειτουργήσει. Αυτά τα δεδομένα συνήθως συλλέγονται όταν ο χρήστης δηλώσει ότι του αρέσει μια ανάρτηση ή από τη φύση των σελίδων που ακολουθεί, όπου φαίνονται και τα ενδιαφέροντά του.

Σημαντικό μειονέκτημα για την αντιμετώπιση του Dark advertising είναι το χαρακτηριστικό της προσωποποιημένης στόχευσης που διαθέτει, καθώς το περιεχόμενο που εμφανίζεται σε ένα άτομο, δεν είναι ορατό στον κοινωνικό κύκλο του ατόμου οι οποίοι πιθανόν θα έχουν διαφορετικά ενδιαφέροντα. Έτσι, μειώνεται η πιθανότητα αυτό το άτομο να συζητήσει για αυτές τις πληροφορίες και είναι πιθανότερο να τις αποδεχτεί άκριτα ως αληθινές. Για αυτό το λόγο έχει χρησιμοποιηθεί σε μεγάλο βαθμό για τη διανομή ψευδών πληροφοριών σε ένα σύνολο ανθρώπων που μπορούν εύκολα να επηρεαστούν.

Σημαντικό εργαλείο της πολιτικής διαφήμισης είναι επίσης το αποκαλούμενο "clickbait". Το clickbait συνήθως περιλαμβάνει μια είδηση με προκλητικό τίτλο, η οποία θα ενθαρρύνει τον χρήστη να επισκεφθεί την αντίστοιχη ιστοσελίδα, αυξάνοντας την επισκεψιμότητα. Αυτού του είδους οι αναρτήσεις εύκολα μπορούν να διαδώσουν ψευδείς πληροφορίες, καθώς λόγω της φύσης τους κεντρίζουν το ενδιαφέρον των χρηστών.

1.4 Βασικές Μορφές Ψεύτικων Λογαριασμών

Η εξέλιξη της τεχνολογίας, έχει καταστήσει ευκολότερη και ταυτόχρονα ακριβέστερη τη διάδοση παραπλανητικών πληροφοριών. Τα λεγόμενα bots στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, είναι εικονικοί λογαριασμοί, οι οποίοι όμως μπορούν να αλληλοεπιδρούν με τους αληθινούς χρήστες κάνοντας τυποποιημένες αναρτήσεις, like και κοινοποιήσεις. Καθώς έχουν σχεδιαστεί να λειτουργούν όπως οι πραγματικοί χρήστες, μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τον εκφοβισμό προσώπων – στόχων, όπως και για τη διάδοση της παραπληροφόρησης σε αρκετά μεγάλη κλίμακα (European Parliament, 2019). Σύμφωνα με έρευνες μόνο στο Facebook υπάρχουν δεκάδες εκατομμύρια λογαριασμοί bots. Τα bots που έχουν δημιουργηθεί για πολιτικούς σκοπούς, διαδίδουν κυρίως πολιτικές ειδήσεις από την πλευρά που υπάρχει το συμφέρον. Επίσης, μπορούν να αυξήσουν τη δημοφιλία των αναρτήσεων και τον αριθμό των «μου αρέσει» ή likes, ενισχύοντας με αυτό τον τρόπο την εικόνα ενός συγκεκριμένου υποψηφίου.

Αυτοί οι ψεύτικοι λογαριασμοί που μιμούνται τις ενέργειες των πραγματικών χρηστών στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, μπορεί είτε να διαχειρίζονται από ανθρώπους, είτε να λειτουργούν πλήρως αυτοματοποιημένα. Επίσης, υπάρχουν περιπτώσεις ψεύτικων λογαριασμών που μπορεί να ελέγχονται από έναν πολιτικό σχηματισμό.

Ένα ακόμα παράδειγμα χρήσης των bots είναι η χρήση τους για την τεχνητή ενίσχυση της κατάστασης κάποιου στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης π.χ ανεβάζοντας τον αριθμό των ακολούθων (followers). Για παράδειγμα, έχει διαπιστωθεί ότι περισσότερο από το 60% των οπαδών του πρώην προέδρου Τράμπ στο Twitter ήταν ψευδείς. Σε αυτή την κατηγορία περιλαμβάνονται και τα ψεύτικα σχόλια. Σύμφωνα με ορισμένες εκτιμήσεις, υπάρχουν εκατομμύρια ψευδή σχόλια στο διαδίκτυο (Camproy A. 2018).

Μία ακόμα αποτελεσματική και επικίνδυνη τεχνική παραπληροφόρησης, είναι τα "Deepfakes", τα οποία είναι ψεύτικα βίντεο ή φωτογραφίες, όπου κάποιος βλέπει και ακούει πράγματα που στην πραγματικότητα δεν έχουν γίνει ή ειπωθεί ποτέ. Ο κίνδυνος είναι ότι δύσκολα αναγνωρίζονται ως ψεύτικα αν το άτομο δεν είναι καλά ενημερωμένο. Αυτή η τεχνική εκμεταλλεζόμενη διάφορα αναγνωρίσιμα πρόσωπα έχει δημιουργήσει πληθώρα ψεύτικου περιεχομένου, όπου πολλοί άνθρωποι έχουν πέσει θύματα απάτης.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, ο βασικός κίνδυνος με τα ψεύτικα βίντεο και τις εικόνες είναι ότι μπορούν να είναι εξαιρετικά πειστικά. Είναι σημαντικό να

υποστηρίζονται πρωτοβουλίες για τον εντοπισμό αυτού του τύπου πλαστού περιεχομένου.

1.5 Επίδραση Παραπληροφόρησης και Ανθρώπινα Δικαιώματα

Βάσει όσων αναφέρθηκαν προηγουμένως, ο κίνδυνος για την Ευρώπη από την έκθεση των πολιτών στην παραπληροφόρηση είναι πολύ σοβαρός. Η παραπληροφόρηση μπορεί να δημιουργήσει πολύ αρνητικές επιπτώσεις στη λειτουργία της δημοκρατίας, αλλά και στα ανθρώπινα δικαιώματα. Για αυτό το λόγο η αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και ιδιαίτερα της διαδικτυακής, θα πρέπει να είναι κύριο Μέλημα της Ε.Ε.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναλυθεί το πως η παραπληροφόρηση προσβάλλει τη δημοκρατία. Σε μια κοινωνία όπου οι άνθρωποι είναι καλά πληροφορημένοι οι δημόσιες συζητήσεις και ο διάλογος αποτελούν θεμέλιο για τη δημοκρατία. Η διαφάνεια στον δημόσιο λόγο είναι βασική προϋπόθεση για τη σωστή λειτουργία της δημοκρατίας. Από την άλλη πλευρά, η διάδοση εσφαλμένων ειδήσεων, για ιδιοτελείς σκοπούς, δεν βοηθά στη δημιουργία επαρκώς ενημερωμένων πολιτών και κατά συνέπεια δημιουργεί πρόβλημα στις δημοκρατικές διαδικασίες. Αυτό το φαινόμενο αποκτά ακόμα μεγαλύτερη ένταση κατά τις προεκλογικές περιόδους κυρίως από ριζοσπαστικές δυνάμεις. Με πρόθεση να επηρεάσουν τις πολιτικές ιδέες των πολιτών, αυτές οι ομάδες μπορούν να εκμεταλλευτούν την άγνοια και τις ανησυχίες τους. Σύμφωνα με τα ευρήματα του Ευρωβαρόμετρου, η παραπληροφόρηση μειώνει σημαντικά την εμπιστοσύνη του κοινού στα ΜΜΕ. Μια κοινωνία στην οποία οι άνθρωποι είναι παραπληροφορημένοι δεν μπορεί να είναι δημοκρατική επειδή δεν μπορούν να συμμετέχουν ελεύθερα στον δημόσιο λόγο.

Επιπλέον, η παραπληροφόρηση στοχεύει στο δικαίωμα στην ενημέρωση καθώς και στην ελευθερία της έκφρασης. Το θεμέλιο μιας δημοκρατικής και πλουραλιστικής κοινωνίας είναι η ελευθερία της έκφρασης. Στην πραγματικότητα, υπάρχει μια σύνδεση μεταξύ δημοκρατίας και ελευθερίας του λόγου. Μια δημοκρατική κοινωνία απαιτεί την προστασία όλων των μορφών έκφρασης. Το σύνταγμα κάθε ευρωπαϊκής χώρας αναγνωρίζει το δικαίωμα στην ελευθερία του λόγου και ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης το προστατεύει. Το δικαίωμα έκφρασης περιλαμβάνει την ελευθερία ο καθένας να έχει τις πεποιθήσεις του, να αποκτά, να χρησιμοποιεί και να μοιράζεται γνώσεις και ιδέες. Είναι προφανές, ότι η παροχή ανακριβών ή παραπλανητικών πληροφοριών μας εμποδίζει να εκφραστούμε ελεύθερα. Η σχέση μεταξύ ελευθερίας έκφρασης και παραπληροφόρησης είναι ενδιαφέρον να παρατηρηθεί γιατί, παρόλο που η παραπληροφόρηση έχει τη δύναμη να επηρεάσει τον δημόσιο λόγο, είναι επίσης αλήθεια, ότι η ελευθερία της έκφρασης δεν μπορεί να περιοριστεί χωρίς όρια στο όνομα της καταπολέμησης της παραπληροφόρησης. Η λήψη ανακριβών πληροφοριών αντίκειται στο δικαίωμά στην ενημέρωση, αλλά από την άλλη πλευρά οι ίδιες οι ψευδείς πληροφορίες απολαμβάνουν την προστασία της ελευθερίας της έκφρασης, αλλά όταν ολόκληρο το περιβάλλον του δημόσιου λόγου καταλαμβάνεται και κυριαρχείται από ψευδείς ειδήσεις, ματαιώνεται ο θεμελιώδης στόχος της ελευθερίας της έκφρασης.

Είναι επίσης σημαντικό να αναφερθεί, ότι η παραπληροφόρηση μπορεί να έχει αντίκτυπο στην προστασία των δεδομένων και στα δικαιώματα της ιδιωτικής ζωής.

Στην πραγματικότητα, παραβιάζει το δικαίωμα του πολίτη στην ιδιωτικότητα εάν ένας αλγόριθμος καθορίζει τις πολιτικές απόψεις ή τις πληροφορίες που αυτός λαμβάνει. Το άρθρο 7 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης προστατεύει το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή. Ένα παράδειγμα παραβίασης προσωπικών δεδομένων συνέβη κατά τη διάρκεια των εκλογών του 2016 στις ΗΠΑ, με το σκάνδαλο Facebook-Cambridge Analytica. Ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων προστατεύει τα προσωπικά δεδομένα εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης (GDPR) (European Union, 2016). Σύμφωνα με τον GDPR, η επεξεργασία πολιτικών απόψεων απαγορεύεται. Ο GDPR δεν αναφέρει συγκεκριμένα την πολιτική μικροστόχευσης, αλλά θέτει περιορισμούς τόσο στην εμπορική όσο και στη μη εμπορική διαφήμιση. Ωστόσο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει προειδοποιήσει για τους κινδύνους της μικροστόχευσης και την ανάγκη περιορισμού αυτής της πρακτικής, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια των εκλογών. Η Επιτροπή δεν καλύπτει περιπτώσεις όπου άτομα στοχοποιούνται με εσφαλμένες πληροφορίες. Η μικροστόχευση είναι από μόνη της ενοχλητική, αλλά είναι ακόμη πιο σημαντικό να προσέχουμε την γνησιότητα των πληροφοριών.

Συμπερασματικά, είναι σαφές ότι οι ψευδείς πληροφορίες ενδέχεται να θέσουν σε κίνδυνο τις θεμελιώδεις ελευθερίες στον ευρωπαϊκό χώρο. Η παραπληροφόρηση είναι ένα πρόβλημα που πρέπει να αντιμετωπιστεί κυρίως μακροπρόθεσμα, αλλά ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί κατά τις προεκλογικές περιόδους όπου γίνεται ακόμη πιο κρίσιμο το πρόβλημα. Για να κατανοήσουμε την κατάσταση που δημιουργήθηκε κατά τις τελευταίες Ευρωεκλογές και πολύ πιθανό σε ένα βαθμό να επαναληφθούν στις επόμενες, είναι απαραίτητο να εξεταστούν ορισμένες παρελθούσες περιπτώσεις παραπληροφόρησης κατά τη διάρκεια των προεκλογικών περιόδων.

1.6 Διεθνείς Υποθέσεις Παραπληροφόρησης που Επηρεάζουν την Ε.Ε.

Σε αυτή την υποενότητα θα γίνει μια σύντομη ανάλυση ορισμένων περιπτώσεων παραπληροφόρησης που χρησιμεύουν ως ιστορικά μοντέλα για την κύρια μελέτη περίπτωσης αυτής της διατριβής: τις Ευρωεκλογές του Μαΐου 2019. Στόχος είναι να τεθούν οι βάσεις για τη διερεύνηση μελλοντικών πρωτοβουλιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την πρόληψη της παραπληροφόρησης κατά τις επόμενες Ευρωεκλογές.

Οι αμερικανικές εκλογές του 2016, που ήταν οι πιο διεξοδικά μελετημένες, είναι το πρώτο και σημαντικότερο παράδειγμα. Το δεύτερο παράδειγμα είναι το δημοψήφισμα για το Brexit, το οποίο ήταν μια από τις πρώτες σημαντικές περιπτώσεις παραπληροφόρησης που έπληξε ένα κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και είχε εκτεταμένες επιπτώσεις. Η επιρροή που έπαιξαν οι ιδιωτικές ομάδες στα κοινωνικά δίκτυα και η παραπληροφόρηση μέσω αυτών στις εκλογές του 2018 στη Βραζιλία θα χρησιμεύσει ως τρίτο παράδειγμα.

Είναι σημαντικό, πριν προχωρήσουμε στη συζήτηση αυτών των τριών περιπτώσεων, να αναφερθούν συνοπτικά οι γερμανικές εκλογές του 2017 ως ένα παράδειγμα ελάχιστης παραπληροφόρησης σε περίοδο εκλογών. Η γερμανική περίπτωση δείχνει πώς οι αρμόδιοι φορείς αναγνώρισαν τον κίνδυνο ψευδών ειδήσεων και έλαβαν μέτρα για να προστατευτούν από αυτόν. Με απρόσμενα αποφασιστικό

τρόπο, τα πολιτικά κόμματα υποσχέθηκαν να αποφύγουν τη χρήση bots και τη διαρροή πληροφοριών. Επιπλέον, η Γερμανία ψήφισε νόμο τον Σεπτέμβριο του 2017, ο οποίος επέβαλε πρόστιμα έως και πενήντα εκατομμυρίων ευρώ στις πλατφόρμες μέσω κοινωνικής δικτύωσης, εάν δεν διέγραφαν ψευδές περιεχόμενο.

1.6.1 Οι Αμερικανικές εκλογές του 2016

Μπορούμε να παρατηρήσουμε τη ρωσική ανάμειξη στις αμερικανικές εκλογές καθώς και μια σύνδεση μεταξύ της εκστρατείας του πρώην προέδρου Τράμπ και της βρετανικής εταιρείας συμβούλων Cambridge Analytica.

Καταρχάς, είναι ξεκάθαρα γνωστό ότι η Ρωσία παρενέβη στις αμερικανικές εκλογές. Στην έκθεσή του, ο Ειδικός Εισαγγελέας κ. Robert Mueller εντόπισε είκοσι έξι Ρώσους και τρεις ρωσικές επιχειρήσεις που παρενέβησαν στις εκλογές που ερευνήθηκαν από το Γραφείο του Διευθυντή Εθνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών των ΗΠΑ. Ειδικότερα, επισημάνθηκε ο τρόπος με τον οποίο η Ρωσική Υπηρεσία Ερευνών Διαδικτύου (IRA) προσέγγισε εκατόν είκοσι έξι (126) εκατομμύρια Αμερικανούς. Επιπλέον, επιστρατεύτηκε μια σειρά από ψεύτικους λογαριασμούς στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης με σκοπό τον σχολιασμό σε ιστοσελίδες και τη διάδοση ψεύτικων πληροφοριών. Τα κοινωνικά δίκτυα που χρησιμοποιήθηκαν ήταν τα Facebook, YouTube, Twitter, Tumblr και Instagram, αν και το Facebook και το Twitter έλαβαν τη μεγαλύτερη προσοχή (Broederick R., 2019). Η κυρία Χίλαρι Κλίντον ήταν ο κύριος στόχος των διαδικτυακών επιθέσεων.

Στη συνέχεια, υπάρχει η κρίση που αφορά το Facebook και την Cambridge Analytica σε σχέση με τις αμερικανικές εκλογές: Ο πρώην στρατηγός του Trump, Steve Bannon, ίδρυσε την Cambridge Analytica, μια από τις μεγαλύτερες εταιρείες που συλλέγει δεδομένα για τους χρήστες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Στις αρχές του 2014, η Cambridge Analytica συμφώνησε σε συμφωνία με τον Aleksandr Kogan, τον προγραμματιστή της εφαρμογής "this is your digital life" που είναι προσβάσιμη στο Facebook, η οποία προσφέρει τεστ προσωπικότητας. Αυτό που είναι ενδιαφέρον είναι ότι, μέχρι το 2015, όχι μόνο η εν λόγω εφαρμογή και όλες οι άλλες που χρησιμοποιούσαν αυτήν τη μέθοδο πρόσβασης μέσω του Facebook είχαν πρόσβαση στο προφίλ του χρήστη στο Facebook, αλλά και σε όλα τα προφίλ "φίλων" του/της, συμπεριλαμβανομένων των επισημάνσεων "μου αρέσει", ομάδων συμφερόντων, φωτογραφιών και περιστασιακά προσωπικών μηνυμάτων. Ο Kogan έλαβε την άδεια να χρησιμοποιεί τις πληροφορίες μόνο για επιστημονικούς και όχι για κερδοσκοπικούς σκοπούς.

Σε μια μυστική έρευνα του Channel 4 News, ο κ. Mark Turnbull, διευθύνων σύμβουλος της Cambridge Analytica, αναγνώρισε ότι η εταιρεία συμμετείχε στην προεκλογική εκστρατεία του Τραμπ στο Διαδίκτυο (Channel 4 News, 2018). Ήταν οι άνθρωποι πίσω από το σύνθημα «Defeat Crooked Hillary» μαζί με άλλες αντίστοιχες επικρίσεις για τη Χίλαρι Κλίντον.

1.6.2 Το Δημοψήφισμα για το Brexit

Το δημοψήφισμα του Ηνωμένου Βασιλείου για την αποχώρηση από την Ε.Ε. ήταν η πρώτη περίπτωση εκστρατείας παραπληροφόρησης σε ένα κράτος μέλος και το αποτέλεσμα είχε αντίκτυπο και συνεχίζει να έχει αντίκτυπο στο ευρωπαϊκό εγχείρημα στο σύνολό του.

Φαίνεται ότι η ρωσική παρέμβαση έλαβε χώρα κατά τη διάρκεια της εκστρατείας για την υποστήριξη της πλευράς “Vote Leave”. Το Russia Today (RT) και το Sputnik δημοσίευσαν 261 δημοσιεύματα μέσω ενημέρωσης σχετικά με το δημοψήφισμα μεταξύ 1ης Ιανουαρίου 2016 και 23 Ιουνίου 2016, σύμφωνα με την Επίλεκτη Κοινοβουλευτική Επιτροπή του Ηνωμένου Βασιλείου για τον Πολιτισμό, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και τον Αθλητισμό, η οποία διερευνά αυτήν την παρέμβαση. Το Facebook και το Twitter αρνήθηκαν οποιαδήποτε ρωσική επιρροή στα κοινωνικά τους δίκτυα, αν και το θέμα είναι ακόμα προς συζήτηση.

Εκτός από τη ρωσική ανάμειξη κατά τη διάρκεια του Brexit, η εκστρατεία Vote Leave ήταν γεμάτη από ψευδείς πληροφορίες. Για παράδειγμα, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ο ισχυρισμός ότι το Ηνωμένο Βασίλειο έδινε στην Ε.Ε. 350 εκατομμύρια κάθε εβδομάδα όταν θα μπορούσε να είχε χρησιμοποιήσει τα χρήματα για τη στήριξη του συστήματος υγείας της χώρας. Φυσικά αυτός ο ισχυρισμός δεν ανταποκρίνονταν στην πραγματικότητα καθώς δεν περιείχε όλα τα δεδομένα. Στο Ηνωμένο Βασίλειο επιστρέφονταν το 66% της διαφοράς μεταξύ της συνεισφοράς του και των ποσών που λάμβανε από τον κοινοτικό προϋπολογισμό.

Συμπερασματικά, η σύνδεση μεταξύ Facebook και Cambridge Analytica άλλαξε το αποτέλεσμα των αμερικανικών εκλογών και του δημοψηφίσματος για το Brexit. Το Vote Leave κατηγορήθηκε για τη χρήση του υλικού που συνέλεξε η Cambridge Analytica, το οποίο στη συνέχεια κοινοποιήθηκε στις ρωσικές υπηρεσίες πληροφοριών.

1.6.3 Οι Εκλογές του 2018 στη Βραζιλία

Η περίπτωση των βραζιλιάνικων εκλογών είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσα, καθώς παρέχει μια συγκεκριμένη απεικόνιση του κινδύνου που ενέχουν οι ιδιωτικές οντότητες που έχουν ιδιοτελείς σκοπούς. Έχει υποστηριχθεί ότι μια σημαντική προσπάθεια παραπληροφόρησης σε ιδιωτικές ομάδες WhatsApp είχε αντίκτυπο στη νίκη του κ. Μπολσονάρο. Με περίπου 120 εκατομμύρια ενεργούς χρήστες, το WhatsApp χρησιμοποιείται ευρέως στη Βραζιλία (Nemer, D, 2018).

Σύμφωνα με την βραζιλιάνικη εφημερίδα Folha de S.Paulo, ορισμένες εταιρείες που υποστηρίζουν τον Bolsonaro πλήρωσαν εκατομμύρια δολάρια για να παράγουν στοχευμένα μηνύματα μέσω WhatsApp εναντίον του αντιπάλου στις εκλογές κ. Fernando Haddad (Nalon T., 2018). Μια άλλη εφημερίδα, η Época, ανακάλυψε επίσης ότι αμειβόμενοι ακτιβιστές και υποστηρικτές του Μπολσονάρο συνεργάζονταν για τη διανομή "ψευδών ειδήσεων" χρησιμοποιώντας λίστες επαφών που αποκτήθηκαν παράνομα. Η νομοθεσία της Βραζιλίας απαγορεύει τόσο την εξαγορά στοιχείων επικοινωνίας των ψηφοφόρων όσο και την οικονομική υποστήριξη από κερδοσκοπικούς οργανισμούς. Επιπλέον, μια οργάνωση ελέγχου γεγονότων ανακάλυψε ότι κατά τη διάρκεια των εκλογών, περισσότερες από 700 ψευδείς ή

παραπλανητικές δημοσιεύσεις κοινοποιήθηκαν στο WhatsApp. Αυτές οι φήμες παραποιούσαν κατά κύριο λόγο τέσσερις σημαντικές κατηγορίες πληροφοριών: δηλώσεις πολιτικών υποψηφίων, πληροφορίες σχετικά με την ηλεκτρονική ψηφοφορία και τη νομοθεσία, τη φύση των διαμαρτυριών και τα αποτελέσματα των δημοσκοπήσεων. Οι δεξιές πολιτικές οργανώσεις, οι καθολικές εκκλησίες, οι εμπορικές οργανώσεις και οι στρατιωτικές οργανώσεις ήταν οι κύριοι στόχοι αυτών των μηνυμάτων.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση άρχισε να αντιμετωπίζει την απειλή αφού συνειδητοποίησε τον κίνδυνο παραπληροφόρησης ως αποτέλεσμα όλων αυτών των περιστατικών. Υπάρχουν διάφορες προσεγγίσεις για την αντιμετώπιση αυτών των περιστατικών, οι οποίες θα αναλυθούν στο επόμενο κεφάλαιο.

2. Διαθρωπικά Μέτρα για την Αντιμετώπιση της Παραπληροφόρησης στην Ε.Ε.

Σε αυτό το κεφάλαιο θα εξεταστούν διάφορα αντίμετρα της Ε.Ε. για ψευδείς και παραπλανητικές πληροφορίες. Στόχος αυτής της ενότητας είναι να παρέχει μια επισκόπηση των διαφόρων επιλογών που διαθέτει η Ε.Ε. για την αντιμετώπιση εσφαλμένων πληροφοριών.

2.1 Οι Θεσμικές - Νομοθετικές Παρεμβάσεις

Υπάρχουν διάφορες στρατηγικές για την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης, αλλά σε πολλές περιπτώσεις έχει επιλεγεί η νομοθετική παρέμβαση για την αντιμετώπιση του ζητήματος. Αυτή η στρατηγική στοχεύει να κρατήσει τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης υπεύθυνα για το υλικό στις πλατφόρμες τους επιβάλλοντας πρόστιμα. Μια διαφορετική προσέγγιση, ωστόσο που έχει υποστηριχθεί, είναι να μην δημιουργηθεί ένα κεντρικό ρυθμιστικό πλαίσιο, αλλά αντίθετα να αφηθούν οι πλατφόρμες να αυτορυθμιστούν. Η από κοινού ρύθμιση είναι μια στρατηγική που βρίσκεται ανάμεσα στην κεντροποιημένη ρύθμιση και την αυτορρύθμιση.

Παρακάτω ακολουθούν παραδείγματα δύο ευρωπαϊκών κρατών της Γερμανίας και της Γαλλία που επέλεξαν να θεσπίσουν κανόνες που απαγορεύουν τις ψευδείς ειδήσεις.

2.1.1 Η Νομοθετική Παρέμβαση στη Γερμανία

Μόλις λίγους μήνες πριν από τις εκλογές, της 1ης Οκτωβρίου 2017, τέθηκε σε ισχύ ο γερμανικός νόμος για τη λειτουργία του διαδικτύου. Οι πλατφόρμες μέσω κοινωνικής δικτύωσης με εκατομμύρια χρήστες εγγεγραμμένους στη Γερμανία ήταν υποχρεωμένες να συμμορφωθούν με τον νόμο. Μετά τη λήψη μιας αναφοράς για παραπλανητικό ή ψευδές περιεχόμενο, οι ιστότοποι μέσω κοινωνικής δικτύωσης υποχρεούνται να διαγράψουν "προδήλως παράνομο" περιεχόμενο εντός 24 ωρών (Bundestag, 2017).

Επιπλέον, οι εταιρείες που λειτουργούν πλατφόρμες μέσω κοινωνικής δικτύωσης και λαμβάνουν περισσότερες από εκατό καταγγελίες ετησίως είναι υποχρεωμένες να συντάσσουν μια αναφορά στα γερμανικά που δημοσιεύεται κάθε έξι μήνες στην Ομοσπονδιακή Εφημερίδα. Ακόμα και στην περίπτωση που αυτές οι ενέργειες δεν πραγματοποιήθηκαν στη Γερμανία, οι πλατφόρμες μπορεί να τιμωρηθούν με πρόστιμο έως και πενήντα εκατομμυρίων ευρώ εάν παραβιάσουν αυτούς τους κανονισμούς.

Ο νόμος, ο οποίος είναι ο πρώτος νόμος αυτού του είδους στην Ευρώπη, απαιτεί από τα κοινωνικά δίκτυα να διαγράφουν «προδήλως παράνομο περιεχόμενο». Ο νόμος έχει ένα ελάττωμα στο ότι στερείται ορισμού του τι συνιστά ο παραπάνω όρος. Σε αυτό, πρέπει να προσθέσουμε ότι ο περιορισμένος χρόνος μπορεί να καταστήσει αδύνατο τον ενδελεχή έλεγχο των πληροφοριών, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε απόφαση κατάργησης λογαριασμών ή περιεχομένου χωρίς να γίνει επαρκής έλεγχος. Οι

πλατφόρμες ενδέχεται να αποφασίσουν να μπλοκάρουν ορισμένους λογαριασμούς για να αποφύγουν την τιμωρία.

Από την ψήφιση και εφαρμογή του ο νόμος έχει δεχθεί σκληρή κριτική. Οι Δημοσιογράφοι Χωρίς Σύνορα (RSF) έχουν καταθέσει συνταγματική καταγγελία κατά του νόμου μαζί με πέντε άλλες οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, ζητώντας τη δημιουργία ενός αμερόληπτου φορέα που θα επιβλέπει την αφαίρεση των πληροφοριών. Σύμφωνα με τον κ. Wenzel Michalski, Διευθυντή του Παρατηρητηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων Γερμανίας, «ο νόμος είναι ασαφής, υπερβολικά ευρύς και μετατρέπει τις ιδιωτικές εταιρείες σε υπερβολικούς λογοκριτές για να αποφύγουν τα βαριά πρόστιμα, αφήνοντας τους χρήστες χωρίς δικαστική εποπτεία ή δικαίωμα προσφυγής» (Human Rights Watch, 2018).

2.1.2 Η Νομοθετική Παρέμβαση στη Γαλλία

Ο Γάλλος Πρόεδρος, κ. Εμμανουέλ Μακρόν, παρουσίασε ένα σχέδιο νόμου τον Ιανουάριο του 2018 για την καταπολέμηση των παραπληρητικών πληροφοριών που διαδίδονται κατά τη διάρκεια εκλογών. Απορρίφθηκε δύο φορές από τη Γερουσία πριν εγκριθεί, και από εκεί στάλθηκε πίσω δύο φορές στη Βουλή. Υπήρχαν ανησυχίες σχετικά με τον πιθανό αντίκτυπο του κειμένου στην ελευθερία του λόγου επειδή ήταν διχαστικό. Παρά τη μακρά διαδικασία και τις συζητήσεις, το σχέδιο νόμου τελικά ψηφίστηκε στις 22 Δεκεμβρίου του 2018.

Η γαλλική νομοθεσία, η οποία διαφέρει σε αρκετά σημεία από την αντίστοιχη γερμανική, εστιάζει σε ανακριβείς πληροφορίες. Ο νόμος αντιμετωπίζει ιδιαίτερα την παραπληροφόρηση στο διαδίκτυο και δίνει τη δυνατότητα στους χρήστες να εντοπίσουν και να αναφέρουν περιπτώσεις παραπληροφόρησης. Το Ανώτατο Συμβούλιο Οπτικοακουστικών Μέσων έχει εξουσιοδοτηθεί από το νόμο να εμποδίζει τους ξένους ραδιοτηλεοπτικούς φορείς να μεταδίδουν εσφαλμένο υλικό.

Σύμφωνα με κάποιες απόψεις, ο νόμος αγνοεί ως ένα βαθμό τα συμβατικά μέσα (εφημερίδες, τηλεόραση, ραδιόφωνο και εθνικές ραδιοτηλεοπτικές εκπομπές) υπέρ του Διαδικτύου και των ξένων ραδιοτηλεοπτικών εταιρειών (European Parliament, 2019). Πρώτα απ' όλα, ο νομοθέτης πιστεύει ότι είναι ζωτικής σημασίας να επικεντρωθεί κανείς στο διαδίκτυο λόγω των κινδύνων του, ενώ λαμβάνει επίσης υπόψη το γεγονός ότι, όπως θα αναλυθεί, η Γαλλία είχε ήδη πιο ολοκληρωμένη νομοθεσία που θα μπορούσε να αντιμετωπίσει τις ψευδείς ειδήσεις από συμβατικά μέσα. Δεύτερον, θα πρέπει να τονιστεί ότι η παραπληροφόρηση μπορεί να προέρχεται και από το εσωτερικό της Γαλλίας, παρά το γεγονός ότι ο Γάλλος νομοθέτης επέλεξε να επικεντρωθεί στις διεθνείς πηγές παραπληροφόρησης για να αποτρέψει οποιαδήποτε εξωτερική ανάμειξη.

Επιπλέον, μία διάταξη του νόμου που επιτρέπει στα δικαστήρια να αφαιρούν το παραπληρητικό περιεχόμενο εντός σαράντα οκτώ (48) ωρών έχει προκαλέσει έντονη κριτική. Αυτό δίνει στη νομική αρχή την εξουσία να προσδιορίζει γρήγορα εάν μια είδηση είναι ακριβής ή ψευδής, γεγονός που εμποδίζει τον ενδελεχή έλεγχο γεγονότων. Στον αντίποδα, άλλο θέμα είναι ότι μία ψευδής είδηση θα μπορούσε να συνεχίσει να διαδίδεται σε σαράντα οκτώ ώρες και κάποιοι θα εξακολουθούσαν να την πιστεύουν.

2.2 Η Λειτουργία της Αυτορρύθμισης στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης

Η αυτορρύθμιση, η οποία εξαρτάται από τη διάθεση των ίδιων των μέσων κοινωνικής δικτύωσης να κάνουν εσωτερικές τροποποιήσεις στους κανονισμούς λειτουργίας για την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης, είναι πλέον η πιο δημοφιλής στρατηγική. Το σκεπτικό πίσω από αυτό είναι ότι οι πλατφόρμες είναι καλύτερα εξοπλισμένες με κατάλληλα τεχνολογικά εργαλεία για να αντιμετωπίσουν ψευδές και παραπλανητικό υλικό. Η αυτορρύθμιση ουσιαστικά δεν περιλαμβάνει κυβερνητική παρέμβαση, επιτρέποντας στα κοινωνικά δίκτυα ελεύθερα να αναλάβουν δράση.

Μία από τις πιο σημαντικές μεθόδους αντιμετώπισης της παραπληροφόρησης του κοινωνικού δικτύου Facebook, είναι η συνεργασία του με οργανώσεις εξακρίβωσης αυθεντικότητας δεδομένων. Αυτού του είδους οι οργανώσεις λαμβάνουν ειδική πρόσβαση και πόρους από το Facebook, ώστε να μπορούν να προωθήσουν το έργο τους στην πλατφόρμα κοινωνικής δικτύωσης.

Το Facebook ξεκίνησε επίσης μια πρωτοβουλία με την ονομασία «Επίδραση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στις εκλογές» για να βοηθήσει τους ακαδημαϊκούς να αξιολογήσουν την επιρροή των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στις εκλογές. Το Twitter υιοθέτησε παρόμοια στρατηγική όταν ξεκίνησε την «Πρωτοβουλία Υγιών Συνομιλιών», η οποία είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία δύο ακαδημαϊκών συνεργασιών με στόχο την ανάπτυξη μετρήσεων για υγιή ψηφιακή επικοινωνία (European Parliament, 2019).

Η στρατηγική αυτορρύθμισης έχει τόσο πλεονεκτήματα όσο και μειονεκτήματα. Όσον αφορά τα πλεονεκτήματα, το πρώτο είναι ότι οι εταιρείες μέσω κοινωνικής δικτύωσης συνειδητοποιούν περισσότερο τις υποχρεώσεις τους σχετικά με τη διάδοση εσφαλμένου υλικού στις πλατφόρμες τους ως αποτέλεσμα της αυτορρύθμισης. Αυτό είναι θεμελιώδες και διαφέρει πολύ από την πρώτη στάση του Facebook, την οποία ο ιδρυτής του κ. Μαρκ Ζάκερμπεργκ απέρριψε το 2016 αποκαλώντας τον ισχυρισμό ότι οι «ψευδείς ειδήσεις» επηρέασαν το αποτέλεσμα των εκλογών στις ΗΠΑ «αρκετά γελοίο». Δεύτερον, η συνεργασία μεταξύ των κοινωνικών δικτύων προσφέρει σε εξωτερικούς συνεργάτες ευρεία πρόσβαση σε πληροφορίες για την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης. Σε ότι αφορά τα μειονεκτήματα, οι πλατφόρμες, δεν έχουν από μόνες τους κανένα κίνητρο να ερευνήσουν σε βάθος τι είναι πραγματικό ή όχι γιατί, τελικά, ο βασικός σκοπός τους είναι το κέρδος. Δεύτερον, η εταιρική σχέση μπορεί να θέσει υπό αμφισβήτηση την αμεροληψία εξωτερικών συνεργατών που μπορούν να λάβουν αποφάσεις με βασική επιδίωξη να κατευνάσουν τις πλατφόρμες.

Από τα παραπάνω προκύπτει το συμπέρασμα ότι η πλήρης εναπόθεση αντιμετώπισης της παραπληροφόρησης αποκλειστικά σε πλατφόρμες μέσω κοινωνικής δικτύωσης δεν είναι ο καλύτερος τρόπος για την καταπολέμησή της. Βέβαια, δεν μπορεί όλη η ευθύνη να βαραινεί αποκλειστικά το κράτος, αλλά μια υβριδική προσέγγιση φαίνεται να είναι η καλύτερη μέθοδος αντιμετώπισης.

2.3 Δημιουργία Κοινού Κανονιστικού Πλαισίου

Η από κοινού ρύθμιση δείχνει να είναι η καλύτερη επιλογή για την αντιμετώπιση της διάδοσης ψευδών ειδήσεων. Βασίζεται σε μια δομημένη αλληλεπίδραση μεταξύ ενός κράτους ή μιας αρχής (όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση) και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης: μια συμφωνία μεταξύ των μερών επιτρέπει τη λήψη μέτρων που παρακολουθούνται από το κράτος ή την αρμόδια αρχή.

Βασικό χαρακτηριστικό της συρρύθμισης είναι η έλλειψη πλήρους εμπιστοσύνης στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για να ελέγξουν από μόνα τους τις ψευδείς ειδήσεις. Δεν σημαίνει ότι θα πρέπει να επιβληθεί μια πολιτειακή νομοθεσία που θα καθορίζει τα πάντα. Ωστόσο, η από κοινού ρύθμιση δίνει την ευκαιρία στις πλατφόρμες να ελέγξουν μόνες τους τις ψευδείς ειδήσεις διαφορετικά θα υπάρξει κρατική παρέμβαση. Με αυτόν τον τρόπο, η παραπληροφόρηση ελέγχεται με πιο ισορροπημένο τρόπο.

Η από κοινού ρύθμιση λειτουργεί καλά γιατί ενθαρρύνει τη συνεργασία αντί να δίνει τον έλεγχο σε ένα μόνο μέρος. Παρέχει τεχνογνωσία στην αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης σε όλα τα συνεργαζόμενα μέρη. Ωστόσο, η από κοινού ρύθμιση είναι δύσκολο να εφαρμοστεί, καθώς απαιτεί ισχυρή πολιτική δέσμευση για την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης και μεγάλο όγκο εργασίας. Δεδομένου ότι κάθε ρυθμιστική αντίδραση έχει τους περιορισμούς της, έχει προταθεί η χρήση τεχνολογικών εργαλείων για την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης.

2.4 Η Χρήση Τεχνολογικών Εργαλείων και Τεχνητής Νοημοσύνης

Ο τρόπος διάδοσης της πληροφορίας έχει αλλάξει με την εξέλιξη της τεχνολογίας, όπως αναφέρθηκε και στην αρχή της παρούσας έρευνας. Ενώ υπάρχουν τεχνολογικά εργαλεία που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στη διάδοση παραπληροφόρησης, από την άλλη πλευρά άλλες τεχνολογίες, όπως αλγόριθμοι και τεχνητή νοημοσύνη, μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τον εντοπισμό παραπληροφόρησης.

Ερευνητές από όλο τον κόσμο εργάζονται για να δημιουργήσουν τεχνολογικά αντίμετρα στην παραπληροφόρηση. Οι μέθοδοι που χρησιμοποιούν αλγόριθμους και τεχνητή νοημοσύνη για την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ευρέως στις ακόλουθες ομάδες (European Parliament, 2019):

- Στόχευση στο καθαρό περιεχόμενο μιας είδησης και διερεύνηση της αυθεντικότητάς του.
- Στόχευση στον τρόπο διάδοσης του μηνύματος και τον τρόπο με τον οποίο ενισχύεται.
- Συνδυαστικός τρόπος αντιμετώπισης, με βάση ένα σταθμισμένο άθροισμα ή μια συλλογή δεδομένων που τροφοδοτούν έναν αλγόριθμο εκμάθησης.

Μία σειρά από προγράμματα αυτόματου ελέγχου γεγονότων, όπως το FullFact, χρησιμοποιούνται για την επαλήθευση περιεχομένου. Ο στόχος τους είναι μέσω της χρήσης αλγορίθμων ή τεχνητής νοημοσύνης να υποβοηθηθεί ο ανθρώπινος έλεγχος για επαλήθευση γεγονότων.

Επιπλέον, μέσω των τεχνολογικών εργαλείων μπορεί να εξακριβωθεί ο τρόπος και η ροή μετάδοσης των ειδήσεων. Το InVID, ένα πρόγραμμα περιήγησης που μπορεί να «εντοπίζει, επαληθεύει και αξιολογεί την αξιοπιστία και την ακρίβεια των άξιων ειδήσεων αρχείων βίντεο και υλικού βίντεο που μοιράζονται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης». Με τη βοήθεια της χρηματοδότησης της Ε.Ε., το InVID δημιουργήθηκε και μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την αντιστροφή αναζήτησης εικόνων, καθώς και για τον εντοπισμό συγκεκριμένων τοποθεσιών και σχετικών παρατηρήσεων σε βίντεο. Το εργαλείο επιτρέπει το φιλτράρισμα ανά χρονική περίοδο, κατά συναφείς λέξεις και για την παρουσία των πληροφοριών πριν από τις ειδήσεις στις οποίες αναφερόνταν.

Επιπλέον, σύμφωνα με κάποιες μεθόδους που βασίζονται στη γλωσσολογία εξετάζεται η διάκριση μεταξύ πλαστού και αυθεντικού περιεχομένου «εξετάζοντας το λεξιλογικό, συντακτικό και σημασιολογικό επίπεδο μιας εν λόγω είδησης. Αυτή η μελέτη δείχνει ότι το αυτοματοποιημένο σύστημα έχει ακρίβεια έως και 76% (Pérez-Rosas et al., 2018).

Η χρήση τεχνολογιών για την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης έχει επί του παρόντος αρκετούς περιορισμούς. Πρώτα απ' όλα, μπορεί να είναι πολύ δύσκολο να εντοπιστούν λανθασμένες πληροφορίες. Επί του παρόντος είναι αρκετά δύσκολο ένας αλγόριθμος να ολοκληρώσει αυτό το πολύπλοκο έργο, όταν είναι τόσο δύσκολο για τα ανθρώπινα όντα να κάνουν διάκριση μεταξύ αυθεντικών και ψευδών ειδήσεων. Το έργο καθίσταται ευκολότερο για τα εργαλεία τεχνολογίας, όταν μια είδηση είναι απροκάλυπτα αναληθής, ωστόσο η παραπληροφόρηση έχει συχνά κάποιο στοιχείο αλήθειας. Δεύτερον, ορισμένες πολιτιστικές υποκειμενικότητες δεν μπορούν να εντοπιστούν από τους υπολογιστές. Πρέπει να προσθέσουμε σε αυτό το γεγονός ότι οι αλγόριθμοι και η τεχνητή νοημοσύνη δεν είναι σε θέση να αναγνωρίσουν τις «εκστρατείες προπαγάνδας, τις πηγές και τους στόχους τους και τις συνέπειές τους στους πολίτες, τις επιχειρήσεις και την κοινωνία». Τρίτον, πρέπει να διατεθούν περισσότερα δεδομένα που υποβάλλονται σε επεξεργασία από ψηφιακές πλατφόρμες προκειμένου να προχωρήσουν τα τεχνολογικά μέσα. Τέλος, υπάρχει ένα τμήμα για τα λάθη που μπορούν να κάνουν οι αλγόριθμοι. Για παράδειγμα, ένας αλγόριθμος μπορεί κατά λάθος να αναστείλει λογαριασμούς ή να αναγνωρίσει το υλικό ως εσφαλμένο, ενώ δεν είναι. Από την άλλη πλευρά, μπορεί να επιβεβαιώσει κάποιες αναληθείς πληροφορίες ή διάδοση κηρυγμάτων μίσους European Parliament (2019).

Για καθέναν από αυτούς τους λόγους, η ακρίβεια των αλγορίθμων εξακολουθεί να είναι ανεπαρκής για την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης (Euronews, 2019). Αν και η λιγότερο ακριβής τεχνητή νοημοσύνη προτιμάται από τις εταιρείες κοινωνικής δικτύωσης, η βοήθεια προς τους ανθρώπους εξακολουθεί να είναι η καλύτερη χρήση της τεχνολογίας. Η τεχνητή νοημοσύνη εξακολουθεί να στερείται ανθρώπινης κοινής λογικής, αλλά μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τον εντοπισμό πληροφοριών που μπορεί να είναι εσφαλμένες. Στη συνέχεια, ένα άτομο θα πρέπει να επιβεβαιώσει εάν η είδηση είναι αληθινή ή όχι και να λάβει μια απόφαση με βάση την ανθρώπινη κρίση του. Σε αυτήν την προσέγγιση, οι αλγόριθμοι και η τεχνητή νοημοσύνη μπορούν, για παράδειγμα, να βοηθήσουν τους ελεγκτές γεγονότων στην επίπονη δουλειά της διάψευσης ψευδών γεγονότων.

2.5 Οι Ενέργειες του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για τον Κίνδυνο Παραπληροφόρησης

Μέσω των Συμπερασμάτων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 20ης Μαρτίου 2015, η Ευρωπαϊκή Ένωση αναγνώρισε για πρώτη φορά τον κίνδυνο που ενέχει η παραπληροφόρηση.

Στα συμπεράσματά του, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τόνισε την «ανάγκη αντιμετώπισης των συνεχιζόμενων εκστρατειών παραπληροφόρησης της Ρωσίας και κάλεσε την Ύπατη Εκπρόσωπο να εκπονήσει έως τον Ιούνιο του 2015 ένα σχέδιο δράσης για τη στρατηγική επικοινωνίας σε συνεργασία με τα κράτη μέλη και τα θεσμικά όργανα της ΕΕ (European Council, 2015). Ένα πρώτο βήμα προς αυτή την κατεύθυνση είναι η δημιουργία μιας ομάδας επικοινωνίας. Αυτή είναι η μοναδική περίπτωση παραπληροφόρησης στο κείμενο που μπορούμε να εντοπίσουμε. Περιέργως, η Ρωσία ήταν ο κύριος στόχος της παραπληροφόρησης, αφήνοντας πίσω άλλους τύπους παραπληροφόρησης που η Ε.Ε. θα μπορούσε να είχε βρει ενδιαφέρον. Δεδομένου ότι αυτή η τάση εξακολουθεί να επικρατεί, αυτό είναι εξαιρετικά σημαντικό να τονιστεί.

Τον Απρίλιο του 2016 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και ο Ύπατος Εκπρόσωπος της Ένωσης για Εξωτερικές Υποθέσεις και Πολιτική Ασφάλειας εκπόνησαν ένα «Κοινό Πλαίσιο για την αντιμετώπιση υβριδικών απειλών». Η εστίαση είναι στις υβριδικές απειλές, οι οποίες αναγνωρίζονται ως καταστάσεις που εξελίσσονται γρήγορα και απαιτούν ευελιξία για να ανταποκριθούν, όπως φαίνεται από το πλακίδιο αυτού του κοινού μηνύματος. Σύμφωνα με το Κοινό Πλαίσιο, οι υβριδικές απειλές μπορούν να διαδοθούν μέσω δόλιων επιχειρήσεων που χρησιμοποιούν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για να χειραγωγήσουν την πολιτική αφήγηση.

Το Κοινό Πλαίσιο τονίζει τη σημασία για την παρακολούθηση υλικού εκτός Ε.Ε. το οποίο υπάρχει στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης. Επιπλέον, τονίζεται ότι τα κράτη μέλη θα πρέπει να δημιουργήσουν συντονισμένα στρατηγικά εργαλεία επικοινωνίας για την ενίσχυση της απόδοσης και την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης προκειμένου να επισημανθούν οι υβριδικές απειλές. Καθίσταται σαφές ότι η παραπληροφόρηση θεωρείται ως εργαλείο για την αποκάλυψη υβριδικών απειλών παρά ως απειλή από μόνη της.

Πρέπει να τονιστεί ότι η κοινή ανακοίνωση για την ενίσχυση των δυνατοτήτων και την ενίσχυση της ανθεκτικότητας στην αντιμετώπιση υβριδικών απειλών από τον Ιούνιο του 2018 ήρθε μετά το Κοινό Πλαίσιο. Λόγω της αύξησης των δραστηριοτήτων της Ε.Ε. το 2018, δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι η Κοινή Ανακοίνωση υιοθετεί διαφορετική στάση έναντι της παραπληροφόρησης από το Κοινό Πλαίσιο. Μάλιστα, σε σύγκριση με το 2016, το κείμενο δίνει πολύ περισσότερο χώρο στην παραπληροφόρηση και την αντιμετωπίζει ως πρόβλημα από μόνο του.

2.6 Το Σχέδιο Δράσης κατά της Παραπληροφόρησης

Η Επιτροπή δημοσίευσε το σχέδιο δράσης κατά της παραπληροφόρησης στις 5 Δεκεμβρίου ανταποκρινόμενη στα συμπεράσματα του Συμβουλίου της 28ης Ιουνίου 2018, τα οποία ζητούσαν ένα σχέδιο δράσης με συγκεκριμένες συστάσεις για συντονισμένη αντίδραση της Ε.Ε. στην παραπληροφόρηση. Το σχέδιο δράσης συμμορφώνεται επίσης με το πόρισμα του Συμβουλίου της 18ης Οκτωβρίου 2018, το οποίο ζητά «την προστασία των δημοκρατικών συστημάτων της Ένωσης και την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης, ιδίως στο πλαίσιο των επόμενων ευρωπαϊκών εκλογών» (European Council, 2018).

Στο σχέδιο δράσης υπογραμμίζεται η ανάγκη διασφάλισης ελεύθερων και δίκαιων δημοκρατικών διαδικασιών, λαμβάνοντας ταυτόχρονα υπόψη το μέγεθος της ψήφου υπό το πρίσμα των επικείμενων εκλογών για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Η Επιτροπή τόνισε τους τέσσερις πυλώνες που αποτελούν τη βάση της συντονισμένης αντίδρασης του σχεδίου δράσης κατά της παραπληροφόρησης, αφού επανέλαβε την απειλή που συνιστά.

ΠΥΛΩΝΑΣ 1: Βελτίωση της ικανότητας των θεσμικών οργάνων της Ένωσης να αναγνωρίζουν και να αποκαλύπτουν ψευδείς πληροφορίες Οι ομάδες στρατηγικής επικοινωνίας της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης ενισχύθηκαν για αυτόν τον στόχο, σύμφωνα με την Επιτροπή. Πριν από τις ευρωεκλογές, ο προϋπολογισμός υπερδιπλασιάστηκε το 2019 (από 1,9 εκατομμύρια σε 5 εκατομμύρια) και θα δημιουργηθούν νέες θέσεις προσωπικού.

ΠΥΛΩΝΑΣ 2: Βελτίωση συνεργατικών και συντονισμένων απαντήσεων στην παραπληροφόρηση χάρη στην έναρξη ενός Συστήματος Ταχείας Προειδοποίησης έως τον Μάρτιο του 2019 που θα χρησιμοποιεί ένα συγκεκριμένο τεχνολογικό μέσο για την αντιμετώπιση των επιχειρήσεων παραπληροφόρησης σε πραγματικό χρόνο. Κάθε κράτος μέλος θα πρέπει να ορίσει έναν υπεύθυνο επικοινωνίας που θα κοινοποιεί προειδοποιήσεις και θα συνεργάζεται με την Επιτροπή, την Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης και άλλα κράτη για συντονισμό. Προκειμένου να παρέχονται σχετικές πληροφορίες όταν υπάρχει παραπληροφόρηση σχετικά με τις εκλογές, το σημείο επαφής θα πρέπει να συνεργάζεται με τα εθνικά εκλογικά δίκτυα, το εκλογικό δίκτυο ευρωπαϊκής συνεργασίας και τις πλατφόρμες μέσων κοινωνικής δικτύωσης.

ΠΥΛΩΝΑΣ 3: Ενεργοποίηση του επιχειρηματικού τομέα για την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης. Για να γίνει αυτό, η Επιτροπή προέτρεψε τους υπογράφοντες τον Κώδικα Πρακτικής να καταπολεμήσουν την παραπληροφόρηση για να εκπληρώσουν τις ευθύνες τους για να διασφαλίσουν την αξιοπιστία των εκλογών της Ε.Ε. του 2019. Η Ομάδα Ευρωπαϊκών Ρυθμιστικών Αρχών για τις Υπηρεσίες Οπτικοακουστικών Μέσων (ERGA), η οποία αποτελείται από όλες τις απαραίτητες ρυθμιστικές αρχές στον τομέα των οπτικοακουστικών υπηρεσιών των κρατών μελών, επικουρεί την Επιτροπή στην παρακολούθηση του Κώδικα.

ΠΥΛΩΝΑΣ 4: Αύξηση της κοινωνικής ευαισθητοποίησης και ανθεκτικότητας. Απαιτείται μεγαλύτερο επίπεδο ευαισθητοποίησης για την αύξηση της κοινωνικής ανθεκτικότητας. Οι έλεγχοι στοιχείων και η παιδεία στα μέσα είναι απαραίτητα για αυτόν τον στόχο. Η Επιτροπή χρηματοδοτεί επιπλέον μια εκστρατεία για την ευαισθητοποίηση σχετικά με τα τρέχοντα τεχνολογικά εργαλεία παραπληροφόρησης.

Το σχέδιο δράσης παρέχει μια χρήσιμη και απτή κατανόηση της παραπληροφόρησης. Υπό το πρίσμα των Ευρωεκλογών που ακολούθησαν, τονίζεται η σημασία αυτών των μέτρων. Ειδικότερα, το Σύστημα Ταχείας Προειδοποίησης είναι πολύ χρήσιμο και έχει μεγάλες δυνατότητες, καθώς καθιστά δυνατή την ανταλλαγή δεδομένων και την ανταπόκριση σε επιχειρήσεις παραπληροφόρησης στην Ευρώπη με συντονισμένο τρόπο (European Parliament, 2019).

2.7 Τα Θεσμικά Όργανα της Ε.Ε. που Εργάζονται για την Αντιμετώπιση της Παραπληροφόρησης

Για να κατανοήσουμε την προσέγγιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην παραπληροφόρηση, και ειδικότερα τι κάνει η Ευρωπαϊκή Ένωση για να αντιμετωπίσει αυτό το ζήτημα, το πρώτο μέρος του κεφαλαίου ήταν ζωτικής σημασίας. Είναι σημαντικό να δούμε πώς η Ευρωπαϊκή Ένωση καταπολεμά την παραπληροφόρηση. Διάφοροι ευρωπαϊκοί θεσμοί, διευθύνσεις και μονάδες που επικεντρώνονται στην παραπληροφόρηση θα ληφθούν υπόψη παρακάτω.

2.7.1 Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

- European Science-Media Hub (ESMH)

Ένα έργο της Ομάδας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για το Μέλλον της Επιστήμης και της Τεχνολογίας (STOA), είναι το European Science-Media Hub (ESMH). Αυτή η πρωτοβουλία ξεκίνησε το 2017 και λειτουργεί υπό την πολιτική αρχή της STOA. Το έργο του ESMH θα συζητηθεί σε σχέση με την παραπληροφόρηση καθώς αυτό είναι το αντικείμενο της παρούσας έρευνας, παρά το γεγονός ότι το ESMH εστιάζει και σε άλλα θέματα που σχετίζονται με την επικοινωνία για την επιστήμη και τις αναδυόμενες τεχνολογίες (European Science-Media Hub, 2022.).

Συγκεκριμένα, το ESMH προσφέρει τα ακόλουθα για την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης στην ψηφιακή εποχή:

- Διοργάνωση εκπαιδεύσεων και άλλων εκδηλώσεων για παροχή κατάρτισης στη δημοσιογραφία. Ένα παράδειγμα αντίστοιχης δράσης ήταν το εργαστήριο «Αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης στην επιστήμη», το οποίο συγκέντρωσε επιστήμονες και δημοσιογράφους και πραγματοποιήθηκε στις Βρυξέλλες από τις 6 έως τις 8 Φεβρουαρίου 2019. Μια άλλη δράση ήταν το Θερινό Σχολείο με θέμα «AI and Journalism», που πραγματοποιήθηκε στο Στρασβούργο από 4–7 Ιουνίου 2019 και συγκέντρωσε νέους δημοσιογράφους και ειδικούς της τεχνητής νοημοσύνης για να συζητήσουν πώς η τεχνητή νοημοσύνη μπορεί να επηρεάσει τη δημοσιογραφία.
- Δημοσίευση ερευνών σχετικά με το ρόλο τεχνολογικών εργαλείων και της τεχνητής νοημοσύνης για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης (European Parliament, 2019).

- Παρακολούθηση των τελευταίων επιστημονικών και τεχνολογικών εξελίξεων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να ελέγξουν την αυθεντικότητα ειδήσεων.

- Η Υπηρεσία Εκπροσώπου Τύπου

Η Γενική Διεύθυνση Επικοινωνίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στεγάζει την Υπηρεσία Εκπροσώπου Τύπου. Η Υπηρεσία Εκπροσώπου απαντά σε ερωτήματα από τα μέσα ενημέρωσης που δεν αφορούν συγκεκριμένα τις νομοθετικές δραστηριότητες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, καταρρίπτει μύθους για το όργανο και παρέχει στα μέλη και τους υπαλλήλους αξιόπιστο υλικό για απαντήσεις. Η Υπηρεσία Εκπροσώπου Τύπου εκτελεί έτσι δύο κύρια καθήκοντα: εργασίες που συνδέονται με τον εκπρόσωπο Τύπου και εργασίες που σχετίζονται με την παραπληροφόρηση (European Parliament, 2019).

Η Υπηρεσία Εκπροσώπου στοχεύει επίσης στην προστασία του κοινού από ανακριβείς και αναξιόπιστες πληροφορίες. Για παράδειγμα, μπορούν να επιλέξουν να δείξουν το αντίθετο ενός ευρωπαϊκού μύθου μέσω μιας ταινίας που διευκρινίζει ένα συγκεκριμένο πρόβλημα. Επιπλέον, η Υπηρεσία Εκπροσώπου εξοπλίζει τους ανθρώπους με δεξιότητες παιδείας στα μέσα, ώστε να μπορούν να κατανοήσουν. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει ευρωβουλευτές, εκπαιδευτικά ιδρύματα όπως σχολεία και πανεπιστήμια, καθώς και μια ομάδα ανθρώπων που θέλουν να μάθουν πώς να αναγνωρίζουν ψευδείς πληροφορίες (European Commission, 2019).

Η Υπηρεσία Εκπροσώπου Τύπου συνεργάζεται επίσης με την Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης και την Επιτροπή. Το έργο της Υπηρεσίας Εκπροσώπου για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης είναι εξαιρετικά συγκεκριμένο και κρίσιμο για την επίλυση του προβλήματος.

2.7.2 Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Διάφορα άτομα εντός της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ασχολούνται με την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης. Η Επιτροπή είναι στην πραγματικότητα υπεύθυνη για τα περισσότερα μέτρα πολιτικής που σχετίζονται με την παραπληροφόρηση (European Commission, 2018). Η Διεύθυνση Στρατηγικής και Εταιρικής Επικοινωνίας της Διεύθυνσης Επικοινωνίας θα αποτελέσει το αντικείμενο της προσοχής της παρούσας μελέτης.

Η Διεύθυνση Επικοινωνίας είναι επιφορτισμένη με ποικίλα καθήκοντα, συμπεριλαμβανομένης της διάδοσης εσφαλμένων ειδήσεων σχετικά με την Ε.Ε. Επιπλέον, η Διεύθυνση Επικοινωνίας απαντά σε εσφαλμένες πληροφορίες που διαδίδονται από χρήστες των κοινωνικών δικτύων μέσω του επίσημου προφίλ της Επιτροπής. Εξίσου σημαντικό είναι ότι έχει πρόσβαση στο σύστημα ταχείας ειδοποίησης, όπου μπορεί να εξετάσει τάσεις παραπληροφόρησης.

2.7.3 Η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης

Κατόπιν των Συμπερασμάτων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του 2015 για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης από τον ρωσικό παράγοντα, η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης (ΕΥΕΔ) ίδρυσε την Task Force East Stratcom. Προκειμένου να εξηγηθούν καλύτερα οι πολιτικές της Ε.Ε. στα κράτη της Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης (Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν, Λευκορωσία, Γεωργία, Μολδαβία και Ουκρανία), η Task Force παράγει προϊόντα και πρωτοβουλίες επικοινωνίας. Η Task Force East Stratcom εργάζεται για τη βελτίωση του τοπίου των τοπικών μέσων ενημέρωσης. Επιπρόσθετα, παρακολουθεί τα μέσα ενημέρωσης, αναλύει την παραπληροφόρηση και αναλύει δεδομένα. Ασχολείται περισσότερο με το μήνυμα παρά με τα άτομα που το διαδίδουν ή το δημιουργούν.

Η μονάδα έχει αποκαλύψει περισσότερες από πέντε χιλιάδες περιπτώσεις μηνυμάτων παραπληροφόρησης σε δεκαοκτώ διαφορετικές γλώσσες κατά τη διάρκεια της έρευνάς της. Η ομάδα έχει εντείνει τη δραστηριότητά της στις τελευταίες ευρωεκλογές, αλλά και στην κρίση που ακολούθησε η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία τον Φεβρουάριο του 2022. Καθίσταται σαφές ότι η συμβολή της Task Force East Stratcom για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης σχετικά με την Ε.Ε. είναι θεμελιώδης.

3. Η Παραπληροφόρηση κατά τη Διάρκεια των Ευρωεκλογών του 2019

3.1 Η Στάση της Ε.Ε. πριν την Έναρξη των Εκλογών

Οι τελευταίες εκλογές για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο διεξήχθησαν κατά το χρονικό διάστημα από 23 έως 26 Μαΐου 2019 με το εκλογικό σώμα να αποτελείται από περίπου πεντακόσια δώδεκα εκατομμύρια άτομα από είκοσι οκτώ κράτη μέλη, με σκοπό την εκλογή επτακοσίων πενήντα ένα βουλευτών (Johnstone L. 2019). Η προστασία όλης της διαδικασίας των ευρωεκλογών από την παραπληροφόρηση ήταν μία από τις πιο βασικές προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τρεις κυρίως λόγους. Πρώτον, υπήρχε κίνδυνος λόγω της διασποράς του εκλογικού σώματος σε είκοσι οκτώ χώρες, και τη δυνατότητα διάδοσης της παραπληροφόρησης σε πολλές γλώσσες. Δεύτερον, ο μεγάλος συνολικός αριθμός των ψηφοφόρων, καθιστούσαν τις ευρωεκλογές ελκυστικό στόχο για επιχειρήσεις παραπληροφόρησης. Τρίτον, η πιθανότητα μετάδοσης και υιοθέτησης ψευδών ειδήσεων έχει αυξηθεί επειδή πολλοί Ευρωπαίοι διαχρονικά αισθάνονται μακριά από την Ευρωπαϊκή Ένωση και δεν γνωρίζουν πολλά για τον τρόπο λειτουργίας των οργάνων της (Gonzalez J. 2018).

Όπως είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, διάφορες πρωτοβουλίες, συμπεριλαμβανομένου ενός σχεδίου δράσης κατά της παραπληροφόρησης, είχαν τεθεί σε εφαρμογή από την Ευρωπαϊκή Ένωση με σκοπό να πραγματοποιηθεί μια διαφανής, δίκαιη και αξιόπιστη προεκλογική εκστρατεία, με σεβασμό στις αρχές της Ένωσης, την ελευθερία της έκφρασης, τον ελεύθερο Τύπο και τον πλουραλισμό. Εκτός από την Ευρωπαϊκή Ένωση, ορισμένες εταιρείες είχαν υιοθετήσει πρότυπα δεοντολογίας για την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης, συμπεριλαμβανομένων των Facebook, Google, Twitter, Mozilla και Microsoft. Μετά την πίεση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το Facebook, το Twitter και η Google δημιούργησαν εξειδικευμένες ομάδες για να αναζητήσουν προσπάθειες παραπληροφόρησης. Εκτός από την παρακολούθηση της παραπληροφόρησης, υπήρξε επίσης δράση ενάντια σε παράνομο περιεχόμενο, όπως η ρητορική μίσους (Murgia M. and Khan M. 2019).

Το ερώτημα αυτού του κεφαλαίου είναι τα διάφορα μέτρα που έλαβε η Ευρωπαϊκή Ένωση για την αποτροπή της παραπληροφόρησης κατά τις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ήταν επαρκή, δεδομένου ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι το επίκεντρο αυτής της διατριβής. Το θέμα αυτό θα εξεταστεί παρακάτω.

3.2 Μορφές Παραπληροφόρησης Κατά τη Διάρκεια των Ευρωεκλογών

3.2.1 Ακροδεξιά Ρητορική σε Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία, Ιταλία, Πολωνία και Ισπανία μέσω ΜΚΔ

Μετά από έρευνα τριών μηνών που διεξήχθη κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου, αναφέρθηκαν περίπου επτακόσιες ύποπτες σελίδες και ομάδες στο Facebook, τις οποίες συνολικά ακολουθούσαν περισσότερα από τριάντα πέντε (35) εκατομμύρια άτομα, των οποίων οι αναρτήσεις προκάλεσαν περισσότερες από 76

εκατομμύρια «αλληλεπιδράσεις» (σχόλια, likes και shares). Το Facebook αφαίρεσε πολλές από τις σελίδες που παραβίαζαν τους όρους χρήσης σχετικά με τις ψευδείς ειδήσεις. Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι οι σελίδες που αφαιρέθηκαν είχαν διπλάσιο αριθμό ακολούθων σε σύγκριση με όλα τα μεγάλα ευρωπαϊκά ακροδεξιά κόμματα μαζί (Avaaz, 2019).

Αν θέλουμε να εστιάσουμε σε κάθε χώρα μπορούμε να αναφέρουμε τα παρακάτω χαρακτηριστικά παραδείγματα:

- Στη Γερμανία, υποστηρικτές του ακροδεξιού κόμματος AfD διέδωσαν ψευδές υλικό μέσω εικονικών λογαριασμών και σελίδων. Επιπλέον, σε πολλές δημοσιεύσεις απεικονίζονταν το σύμβολο της σβάστικας και υπήρχαν αναρτήσεις που υποστήριζαν την άρνηση του Ολοκαυτώματος, το οποίο αποτελεί παράνομο περιεχόμενο. (Richardson-Little et al., 2022).
- Στο Ηνωμένο Βασίλειο εντοπίστηκαν σαράντα έξι (46) σελίδες και ομάδες που είχαν παραβιάσει τους όρους του Facebook σχετικά με την παραπληροφόρηση και τη ρητορική μίσους. Σελίδες όπως οι “Political UK”, “UK Unity News”, “Network” και “The Daily Brexit”, αποτελούν ενδεικτικά παραδείγματα. Αυτές οι σελίδες είχαν συνολικά πάνω από ένα εκατομμύριο ακόλουθους και περιστασιακά λάμβαναν περισσότερες κοινοποιήσεις από καθιερωμένα μέσα όπως το “The Guardian” και το BBC (Avaaz, 2019).
- Στη Γαλλία εντοπίστηκαν σαράντα τέσσερις (44) σελίδες που προωθούσαν ψευδείς ειδήσεις και ρατσιστικό περιεχόμενο, το οποίο στρέφονταν κυρίως κατά των μεταναστών (MrOnline, 2019).
- Στην Ιταλία εντοπίστηκαν δεκατέσσερα (14) δίκτυα που διέδιδαν ψευδείς πληροφορίες και μια αντιμεταναστευτική ρητορική, ενώ προωθούσαν κόμματα με λαϊκίστικη ρητορική όπως η Λέγκα του Βορρά και το Κίνημα 5 Αστέρων. Χαρακτηριστικό είναι ότι αυτές οι σελίδες προσέλκυσαν περισσότερους ακόλουθους από τις επίσημες σελίδες των ανωτέρω πολιτικών κομμάτων (MrOnline, 2019).
- Στην Πολωνία εντοπίστηκαν τρία δίκτυα (Supernetwork, Publiszer και Inna Polityka) που διέδιδαν ποικίλο παραπλανητικό υλικό, καθώς και θέματα κατά της μετανάστευσης και των πολιτικών της Ε.Ε. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί μια ψεύτικη αναφορά για έναν μετανάστη οδηγό ταξί που βίαζε γυναίκες, και περιλάμβανε μια δήθεν φωτογραφία του, η οποία είχε αντιγραφεί από στιγμιότυπο ταινίας με τίτλο “I Am the Murderer” (Avaaz, 2019).
- Στην Ισπανία τρία ακροδεξιά δίκτυα (Unidad Nacional Española, Todos Contra Podemos και Lucha por España) διέδιδαν ψευδές υλικό και περιείχαν ρητορική μίσους. Υπήρχαν περίπου 1,7 εκατομμύρια ακόλουθοι σε αυτές τις σελίδες, ενώ το μεγαλύτερο μέρος των αναρτήσεών τους υποστήριζε το ακροδεξιό κόμμα Vox (MrOnline, 2019).

Συνοπτικά μετά από την ανάλυση των παραπάνω περιπτώσεων, μπορούμε να αναφέρουμε τις παρακάτω στρατηγικές που χρησιμοποιήθηκαν από ακροδεξιά κόμματα για τη διάδοση ψευδών ειδήσεων μέσω των ΜΚΔ:

- Η χρήση διπλότυπων ή ψεύτικων λογαριασμών.
- Μετατροπή σελίδων που αφορούσαν αρχικά μη πολιτικά θέματα, σε ακροδεξιές ή σελίδες παραπληροφόρησης, με περιεχόμενο που δεν σχετίζονταν πλέον με αυτό για το οποίο η σελίδα είχε αρχικά ακολουθηθεί.
- Μια άλλη τακτική, που παρουσιάζει κοινά χαρακτηριστικά με την προηγούμενη περίπτωση, η χρήση ονομάτων ως δόλωμα σε σελίδες, ενώ στην πραγματικότητα, διαφέρουν από το περιεχόμενο που δημοσιεύεται σε αυτές.

3.2.2 Διάδοση Ψευδών Ειδήσεων σε 7 Διαφορετικές Γλώσσες Μέσω Twitter και Facebook

Το Oxford Internet Institute σε έρευνά του για «την ποιότητα και την ποσότητα των πολιτικών ειδήσεων και πληροφοριών που μοιράζονταν οι χρήστες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης εξέτασε το μέγεθος της παραπληροφόρησης που διαδίδεται στο Facebook και στο Twitter στις ακόλουθες γλώσσες: Αγγλικά, Γαλλικά, Γερμανικά, Ιταλικά, Πολωνικά, Ισπανικά και Σουηδικά (Marchal N. 2019).

Σε ότι αφορά το Twitter, συγκέντρωσαν 584.062 tweets σχετικά με τις εκλογές για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο από 187.743 διαφορετικούς χρήστες μεταξύ 5 Απριλίου και 20 Απριλίου και στη συνέχεια ανέλυσαν τις πέντε κορυφαίες πηγές σε κάθε γλώσσα. Η αντίστοιχη περίοδος συλλογής ψευδών αναρτήσεων για το Facebook ήταν από τις 5 Απριλίου έως τις 5 Μαΐου.

Σε ότι αφορά το Facebook παρόλο που οι δημοσιεύσεις ήταν πολύ λιγότερες, υπήρχε μεγαλύτερη αλληλεπίδραση σε σχέση με το Twitter. Το μεγαλύτερο μέρος των ψευδών ειδήσεων αφορούσαν ιστορίες σχετικά με «μουσουλμάνους», «μετανάστες», «μετανάστευση» ή «πρόσφυγες» και σε πολλές από αυτές τις ειδήσεις, η αναφορά των «μουσουλμάνων» συνδέθηκε με την τρομοκρατία ή το βίαιο έγκλημα. Σε άλλα δημοσιεύματα, αναφέρθηκε και η πυρκαγιά της Παναγίας των Παρισίων, μαζί με εσφαλμένες πληροφορίες ότι ξεκίνησε από ισλαμιστές ή ότι το νέο έργο θα έχει μιναρέ. Μόνο τέσσερις ιστορίες, παραδόξως, επέκριναν την Ευρωπαϊκή Ένωση ή ανέφεραν συγκεκριμένα τους ηγέτες και τα πολιτικά της κόμματα. Ορισμένες από τις ιστορίες κορόιδευαν επίσης πολιτικούς, όπως οι ισχυρισμοί ότι ο Πούτιν συνέβαλε οικονομικά στην κατασκευή της Παναγίας των Παρισίων ή ότι ο κ. Μακρόν υποστήριξε το ISIS σε στρατόπεδα της Συρίας.

Τέλος, οι παρατηρήσεις των συμπερασμάτων της μελέτης είναι οι εξής: Στο Twitter, οι πηγές "ψευδών ειδήσεων" αποτελούσαν λιγότερο από το 4% από αυτές που κοινοποιούνταν. Στο Facebook, οι αναρτήσεις "ψευδών ειδήσεων" έλαβαν

περισσότερη αλληλεπίδραση ανά στοιχείο, αλλά πολύ λιγότεροι άνθρωποι τις είδαν, τις κοινοποίησαν και τους άρεσαν συνολικά(Cellan-Jones, 2019).

Η μελέτη του Oxford Internet Institute έχει ορισμένα ενδιαφέροντα χαρακτηριστικά. Πρώτον, δεν εστιάζει μόνο στο Facebook, αλλά και στο Twitter. Δεύτερον, δίνει μεγαλύτερη έμφαση στις γλώσσες παρά στα κράτη. Τρίτον, σε σύγκριση με τα ευρήματα άλλων ερευνών, το συνολικό εύρημα εσφαλμένων πληροφοριών είναι χαμηλότερο. Οι αλληλεπιδράσεις στο Facebook είναι συνήθως υψηλότερες για ιστορίες άχρηστων ειδήσεων. Όπως είδαμε στο πρώτο κεφάλαιο, οι "ψευδείς ειδήσεις" χρησιμοποιούν συχνά συναισθηματική γλώσσα και στρατηγικές για να τραβήξουν την προσοχή των ανθρώπων, επομένως αυτό το αποτέλεσμα δεν είναι και τόσο εκπληκτικό. Είναι ενδιαφέρον να δούμε ότι μεγάλο μέρος της παραπληροφόρησης επικεντρώνεται σε εθνικά και όχι σε ευρωπαϊκά ζητήματα. Αυτό μπορεί να εξηγηθεί από το γεγονός ότι τα εθνικά ζητήματα τυγχάνουν μεγαλύτερης προσοχής κατά τις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου από τα αληθινά ευρωπαϊκά ζητήματα.

3.2.3 Παραπληροφόρηση από Πολιτικά Κόμματα σε Τσεχία, Ουγγαρία, Σλοβακία και Πολωνία

Μεταξύ 1ης Απριλίου και 15ης Μαΐου 2019, παρακολούθηθηκαν σαράντα οκτώ δημόσιοι λογαριασμοί στο Facebook κομμάτων που συμμετείχαν στις εκλογές για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σε Τσεχία, Ουγγαρία, Σλοβακία και Πολωνία, η οποία παρακολούθησε 6.046 αναρτήσεις (Memo 98, 2019). Στόχος της παρακολούθησης ήταν να αξιολογήσει τον ρόλο του Facebook στις εκλογές και τυχόν επιπτώσεις που θα μπορούσε να έχει στη διάδοση των ειδήσεων και στα μεγάλα ζητήματα που έθεσαν τα πολιτικά κόμματα.

Τα ακόλουθα είναι τα βασικά συμπεράσματα της ανάλυσης για κάθε κράτος:

- Στην Τσεχία, η μεγαλύτερη συζήτηση στο Facebook ήταν το ζήτημα της τυποποίησης των τροφίμων (Jurásek & Velinon, 2019).
- Το θέμα της μετανάστευσης κυριάρχησε στις πολιτικές συζητήσεις στην Ουγγαρία, ιδιαίτερα μεταξύ του κόμματος Fidesz. Τα κόμματα της αντιπολίτευσης, από την άλλη πλευρά, αμφιταλαντεύτηκαν μεταξύ εθνικών ζητημάτων και ζητημάτων που σχετίζονται με την Ε.Ε. (Kim, 2020).
- Στην Πολωνία υπήρξε μια πληθώρα συζητήσεων για θέματα που σχετίζονται με την Ε.Ε. Η εθνική κυριαρχία και οι παραδοσιακές αξίες ενισχύθηκαν από το κυβερνών κόμμα, αλλά μόνο μέσα σε μια ενωμένη και ισχυρή Ευρώπη (Steven & Szczerbiak, 2022).
- Παρά το γεγονός ότι τα κόμματα στη Σλοβακία συζήτησαν κυρίως εσωτερικά ζητήματα, τόνισαν επίσης τα πλεονεκτήματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Memo 98, 2019).

Τα συμπεράσματα της έρευνας που πραγματοποιήθηκε είναι τα ακόλουθα (Memo 98, 2019):

- Σε γενικές γραμμές, τα πολιτικά κόμματα δημοσίευσαν περισσότερες αναρτήσεις (1.579) για εσωτερικά θέματα παρά για ευρωπαϊκά (1.431).
- Σε όλες τις χώρες, το τέταρτο θέμα που συζητήθηκε περισσότερο ήταν η μετανάστευση, η οποία συγκέντρωσε 584.215 αλληλεπιδράσεις.
- Δεν εντοπίστηκε προσπάθεια παραπληροφόρησης του ίδιου μεγέθους με τις πιο πρόσφατες διεθνείς εκλογές, κάτι που είναι ένα ενδιαφέρον εύρημα.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι δεν βρέθηκαν στοιχεία για συγκεκριμένη συντονισμένη προσπάθεια διάδοσης παραπληροφόρησης, σε αντίθεση με τις αμερικανικές εκλογές, τις γερμανικές εκλογές ή τις εκλογές για το Brexit.

3.2.4 Ο Ρωσικός Παράγοντας Παραπληροφόρησης

Έως τώρα κατά κύριο λόγο έχουμε αναφερθεί σε εστίες παραπληροφόρησης που προέρχονται από το εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε αυτήν την ενότητα, θα αναλύσουμε ένα από τα κύρια θέματα που απασχολούν την Ευρωπαϊκή Ένωση: τις ρωσικές εκστρατείες παραπληροφόρησης.

Για να αξιολογήσει τις ρωσικές τακτικές παραπληροφόρησης, η πλατφόρμα SafeGuard Cyber εξέτασε σχεδόν 3,5 εκατομμύρια δημοσιεύσεις μεταξύ Νοεμβρίου 2018 και Μαρτίου 2019 σε Twitter, Facebook, Instagram και YouTube. Χρησιμοποιήθηκε μια τεχνολογία που συγκέντρωνε πληροφορίες από 155 ιστότοπους ελέγχου δεδομένων σε πενήντα τρεις διαφορετικές γλώσσες και μια βάση δεδομένων με περισσότερους από 500.000 γνωστούς εικονικούς λογαριασμούς ή bots για τον εντοπισμό περιεχομένου παραπληροφόρησης (SafeGuard Cyber, 2019).

Τα κύρια ευρήματα είναι τα ακόλουθα:

- Οι φορείς παραπληροφόρησης λειτουργούν με τρόπους που παράγουν ένα μήνυμα κατάλληλο για να γίνει πιστευτό σε ευρωπαϊκό κοινό. Αντί να παράγονται νέες πληροφορίες, υπήρχε η τάση να επισημαίνονται προϋπάρχοντα κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα ενισχύοντας ήδη υπάρχον περιεχόμενο. Για παράδειγμα, οι αφηγήσεις που χρησιμοποιούνταν πιο συχνά από τη ρωσική παραπληροφόρηση ήταν αυτές που υποστήριζαν τον ευρωσκεπτικισμό, το κίνημα των «κίτρινων γιλέκων» και τη χαμηλή δημοτικότητα του κ. Μακρόν στη Γαλλία.
- Το περιεχόμενο βασιζόταν συχνά σε hashtags, τα οποία τα bots μπορεί να έχουν επιλέξει και κοινοποιήσει γρήγορα και αυτόματα. Μέσω των hashtag, πραγματικοί χρήστες MKΔ μπορούσαν ενδεχομένως να χρησιμοποιηθούν.
- Οι εκστρατείες παραπληροφόρησης χρησιμοποιήθηκαν για να υποκινήσουν την κοινή γνώμη, να κινητοποιηθούν γύρω από πραγματικά γεγονότα ή να εμβαθύνουν τους κοινωνικούς διαχωρισμούς. Για παράδειγμα, ο κ. Μακρόν αποκάλυψε το όραμά του

για το μέλλον της Ευρώπης στις 4 Μαρτίου 2019. Οι ρωσικές δραστηριότητες για την απαξίωση των ιδεών του αυξήθηκαν κατά 79% την επόμενη μέρα, στις 5 Μαρτίου. Μια συγκέντρωση «κίτρινων γιλέκων» που έγινε στις 9 Μαρτίου έλαβε ελάχιστη προσοχή από τα μέσα ενημέρωσης. Σε αυτή την περίπτωση μέσου του ρωσικού παράγοντα έγινε προσπάθεια να διαδοθεί ο μύθος και η μικρή προσοχή που έλαβε αυτό το γεγονός, ήταν αποτέλεσμα μιας συννομοσίας του γαλλικού συστήματος προκειμένου να φιμωθούν τα «κίτρινα γιλέκα».

- Τα ρωσικά bots ενίσχυαν τις ειδήσεις σχετικά με τα κράτη που αποχωρούν από την Ε.Ε., ιδιαίτερα τη Γαλλία (15.224 αναφορές) και την Ολλανδία (6.347 αναφορές), σε μια προσπάθεια να διαδώσουν την ιδέα ότι η Ε.Ε. διαλύεται.

Συμπερασματικά, η έρευνα είχε αποδείξει ότι είχε γίνει ρωσική ανάμιξη στις εκλογές για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Δεδομένου ότι η προστασία από την παραπληροφόρηση αποτελούσε κύριο μέλημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θα ήταν απροσδόκητο αν δεν είχαν γίνει καθόλου προσπάθειες. Όπως θα δούμε στην επόμενη ενότητα, αρκετά ευρωπαϊκά κόμματα έχουν χρησιμοποιήσει ρωσικές τεχνικές όπως η χρήση bots και τεχνολογικών εργαλείων.

3.3 Τεχνολογικά Εργαλεία που Χρησιμοποιήθηκαν για τη Διάδοση της Παραπληροφόρησης

Σύμφωνα με το Ινστιτούτο Στρατηγικού Διαλόγου (ISD), οι ευρωπαίοι παράγοντες χρησιμοποιούσαν ρωσικές στρατηγικές παραπληροφόρησης, όπως αυτοματοποιημένους λογαριασμούς στο twitter, στις αναλύσεις τους για τις εκλογές. Το Ινστιτούτο Στρατηγικού Διαλόγου χρησιμεύει ως μια δεξαμενή σκέψης ενάντια στην πόλωση και τον εξτρεμισμό (ISD, 2019). Τα βασικά συμπεράσματα της ανάλυσης, είναι τα εξής:

- Ανακαλύφθηκε ένα συντονισμένο δίκτυο λογαριασμών Twitter στην Ισπανία όπου χρησιμοποιούνταν αντισλαμικά hashtag για να διαδώσουν τα μηνύματα του κόμματος Vox. Αυτό περιείχε τόσο bots όσο και ψεύτικους λογαριασμούς. Πάνω από 4,4 εκατομμύρια δημοσιεύσεις από αυτό το δίκτυο ρομπότ συνδέθηκαν με το Vox. Αυτή η δράση είχε συνολικό δυναμικό κοινό 7,4 δισεκατομμυρίων θεατών και εκτιμώμενη αξία μέσω των άνω των 500.000 \$. Σε επίσημες δηλώσεις, το Vox αρνήθηκε οποιαδήποτε σχέση μεταξύ του νόμιμου κόμματός τους και αυτών των ιστοσελίδων.
- Τα μεγάλα κόμματα στο Ηνωμένο Βασίλειο διαπιστώθηκε ότι έλαβαν υποστήριξη από φερόμενους λογαριασμούς bot στο Twitter, με το 42% των πιο δημοφιλών λογαριασμών που υποστηρίζουν επίσημα κόμματα να παρουσιάζουν συμπεριφορά εικονικού λογαριασμού. Πέντε από τους 10 κορυφαίους λογαριασμούς Twitter που αναφέρουν το hashtag «Brexit party», για παράδειγμα, γράφουν περισσότερα από 144 tweets καθημερινά ή ένα μήνυμα κάθε 3,3 λεπτά.

- Στην Πολωνία, φιλοκυβερνητικοί λογαριασμοί που διαδίδουν περιεχόμενο από αντισημιτικούς και νεανικούς ιστότοπους δημιουργούσαν δεκάδες δημοσιεύσεις κάθε ώρα με το πρόσχημα των «συνταξιούχων». Αυτές οι δραστηριότητες εκτείνονται πέρα από το Facebook και είναι επίσης παρούσες στο Twitter.
- Με τα ξέφρενα επίπεδα δραστηριότητάς του, το AfD είχε κυριαρχήσει στις συζητήσεις στο Facebook στη Γερμανία ενόψει των εκλογών, υποδηλώνοντας την αυξημένη χρήση εικονικών λογαριασμών – bots (Scott M. (2019). Αντίστοιχα περιστατικά σημειώθηκαν και στη Γαλλία. Η συντριπτική πλειονότητα των αλληλεπιδράσεων φάνηκε να συνδέεται με ψεύτικους λογαριασμούς.

Οι τακτικές διακοπής του ψηφιακού διαδικτύου που χρησιμοποιήθηκαν στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, σύμφωνα με το Ινστιτούτο Στρατηγικού Διαλόγου, ήταν πιο προηγμένες από πριν, και τα στοιχεία που αποκάλυψαν ήταν μόνο η κορυφή του παγόβουνου όσον αφορά τις δυνατότητες που είχαν να διακρίνουν οι πάροχοι μέσων κοινωνικής δικτύωσης.

Επιπλέον, το BBC πραγματοποίησε μια έρευνα μέσω του καθηγητή κ. Talavera, ειδικού στα bots, προκειμένου να εξετάσει πώς οι αυτοματοποιημένοι λογαριασμοί επηρέαζαν τις εκλογές για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Έτσι, ανακαλύφθηκε μια αύξηση στον αριθμό των νέων λογαριασμών Twitter που μοιράζονται πληροφορίες σχετικά με το Brexit γύρω στις 11 Μαΐου. Πολλοί από αυτούς τους λογαριασμούς αποτελούνταν από ένα τυποποιημένο όνομα χρήστη ακολουθούμενο από οκτώ αριθμούς και έκαναν συχνά tweet, το οποίο δεν είχε οπαδούς αλλά ανέβασε στο Twitter περισσότερες από 1.300 φορές μέσα στις 10 ημέρες μετά τη δημιουργία του, κάνοντας σχεδόν εξ' ολοκλήρου retweet περιεχόμενο που σχετίζεται με το Brexit. Αυτή η έρευνα έδειξε πόσο κρίσιμο ρόλο μπορούν να παίξουν οι εικονικοί λογαριασμοί στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης κατά τη διάρκεια εκλογών.

3.4 Σύνοψη Κεφαλαίου

Η συμμετοχή πεντακοσίων δώδεκα (512) εκατομμυρίων ατόμων στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου τον Μάιο του 2019, τις κατέστησε ως δεύτερες σε μέγεθος εκλογές που έγιναν ποτέ. Σε αυτό το κεφάλαιο, εξετάσαμε εάν υπήρξαν περιπτώσεις παραπληροφόρησης και εάν η στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήταν αποτελεσματική για τη διασφάλιση των εκλογών.

Υπήρχε ένα σημαντικό αίσθημα ανησυχίας ενόψει των ευρωεκλογών του 2019 λόγω της πιθανής επιρροής της παραπληροφόρησης. Έχοντας ανατρέξει στις εμπειρίες από το δημοψήφισμα του Brexit, τις προεδρικές εκλογές του 2016 στις ΗΠΑ και αρκετές άλλες εκλογές, οι ανησυχίες αυτές ήταν κατανοητές. Ο όγκος της παραπληροφόρησης κατά τη διάρκεια του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, σύμφωνα με τη συνολική ανάλυση των μελετών, παρόλο που ήταν υψηλός σε επίπεδο όγκου ψευδών δημοσιεύσεων, δεν είχε τα χαρακτηριστικά μιας συντονισμένης εκστρατείας παραπληροφόρησης. Η Επιτροπή έσπευσε να δηλώσει νίκη κατά της προπαγάνδας και απέδωσε την έλλειψη συντονισμένης ανάμειξης στις εκλογές στα μέτρα που ελήφθησαν (European Commission, 2019). Αυτό το αποτέλεσμα είναι ιδιαίτερα

αξιοσημείωτο γιατί δείχνει ότι οι εκλογές για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ήταν οι πρώτες τα προηγούμενα τέσσερα χρόνια που δεν είχαν υποβληθεί σε σημαντικές επιχειρήσεις παραπληροφόρησης.

Δεν μας εκπλήσσει η ρωσική παραπληροφόρηση, επειδή η Ευρωπαϊκή Ένωση περίμενε ότι η Ρωσία θα είχε προσπαθήσει να παρέμβει. Ωστόσο, πολλοί ειδικοί συμφώνησαν ότι η εκλογική εβδομάδα 23-26 Μαΐου 2019 δεν φαίνεται να έχει δει εκτεταμένες ρωσικές προσπάθειες για τη διάδοση παραπληροφόρησης (Silva M, 2019). Σύμφωνα με τον κ. Giles Portman, διευθυντή της EEAS East Stratcom Task Force: *«Από ό,τι έχουμε δει για την ευρωπαϊκή προεκλογική εκστρατεία μέχρι στιγμής, η ρωσική παραπληροφόρηση φαίνεται αυτή τη στιγμή λιγότερο έντονη από ορισμένες από τις πρωτοβουλίες που έχουμε δει στο παρελθόν»* (Jakob Willemo, 2019). Το μήνυμα ότι η Ευρώπη διαλύεται, ότι η ελίτ δεν νοιάζεται για τους απλούς ανθρώπους και ότι οι αξίες και οι ταυτότητες της Ευρώπης κινδυνεύουν είναι αυτό που έγινε προσπάθεια να διαδοθεί. Η ρωσική παραπληροφόρηση ήταν αρκετά διαδεδομένη, αλλά όχι με την ίδια ένταση όπως σε άλλες εκλογικές αναμετρήσεις.

Τα πορίσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου από τις 20 Ιουνίου 2019 κινούνται προς αυτή την κατεύθυνση (European Council, 2019). Είναι προφανές ότι η έρευνα για τα τεχνολογικά εργαλεία θα πρέπει να αναπτυχθεί υπό το πρίσμα της χρήσης ρομπότ για τη διάδοση παραπληροφόρησης από ευρωπαίους παράγοντες. Τα ευρήματα που αφορούν σε αναρτήσεις ακροδεξιών κομμάτων σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης τα οποία αναφέρθηκαν προηγουμένως, μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι και άλλες χώρες εκτός Ρωσίας συμβάλλουν στη διάδοση ψευδών πληροφοριών.

Ο λόγος που το επίπεδο παραπληροφόρησης ήταν χαμηλότερο από το αναμενόμενο μπορεί να αποδοθεί σε πολλούς παράγοντες. Πρώτα από όλα, σε σύγκριση με τις εθνικές εκλογές, τα μέσα ενημέρωσης δίνουν λιγότερη σημασία στις ευρωεκλογές. Δεύτερον, επειδή στις ευρωπαϊκές εκλογές συμμετείχαν είκοσι οκτώ χώρες και είκοσι τέσσερις διαφορετικές γλώσσες, θα χρειαζόταν τεράστιος συντονισμός και δουλειά για να γίνουν το ίδιο αποτελεσματικές παρεμβάσεις όπως σε ένα οποιοδήποτε κράτος. Τρίτον, υπήρξε πολύ μικρή πολιτική πόλωση κατά τις ευρωπαϊκές εκλογές και οι ψηφοφόροι στην πλειονότητα των εθνών είχαν ένα ευρύ φάσμα πολιτικών κομμάτων και ιδεολογιών για να επιλέξουν.

Τέλος και ίσως το πιο σημαντικό υπό το πρίσμα αυτής της υπόθεσης, υπήρξε μια άνευ προηγουμένου συντονισμένη προσπάθεια σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης για την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης. Στην πραγματικότητα, η Ευρωπαϊκή Ένωση προέβη σε ορισμένες έκτακτες ενέργειες που δεν είχε λάβει ποτέ κανένας άλλος παίκτης, όπως ο Κώδικας Πρακτικής (European Commission, 2022a) και το Σχέδιο Δράσης (European Commission, 2022b) κατά της Παραπληροφόρησης, αφού έλαβε γνώση των περιπτώσεων παραπληροφόρησης τα προηγούμενα χρόνια. Αυτό καταδεικνύει τις δυνατότητες πολιτικών που περιλαμβάνουν τόσο την παρακολούθηση σε ευρωπαϊκό επίπεδο όσο και τις εταιρείες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Είναι σαφές ότι τα μέτρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήταν κρίσιμα για τη διατήρηση των εκλογών (European Commission, 2019). Αν και ο βαθμός παραπληροφόρησης δεν ήταν πολύ υψηλός, παρόλα αυτά ήταν παρών, και η Ευρωπαϊκή Ένωση συνέχισε να λαμβάνει μέτρα για την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης γεγονός που όπως θα

δούμε στο επόμενο κεφάλαιο φάνηκε πολύτιμο στις εκστρατείες παραπληροφόρησης κυρίως από τον ρωσικό παράγοντα.

4. Η Παραπληροφόρηση από την Έναρξη της Εισβολής της Ρωσίας στην Ουκρανία και η Αντίδραση της Ε.Ε.

Η ρωσική κυβέρνηση έχει χρησιμοποιήσει τη συστηματική χειραγώγηση των μέσων ενημέρωσης και την παραπληροφόρηση ως τακτικό όπλο στην επίθεσή της κατά της Ουκρανίας (European Council, 2022). Η ταχεία διάδοση της ρωσικής παραπληροφόρησης ήταν αξιοσημείωτη. Η πλήρους κλίμακας εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία έδειξε πώς τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αλλάζουν τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να καταγραφεί και να κατανοηθεί ο πόλεμος (The Economist, 2022). Αυτό οφείλεται εν μέρει στη γρήγορη επέκταση της χρήσης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και της χρήσης του Διαδικτύου. Το 75% των Ουκρανών χρησιμοποιεί το Διαδίκτυο και το 89% της χώρας εξυπηρετείται από τεχνολογία κινητής τηλεφωνίας 3G ή ανώτερη (International Telecommunication Union, 2021). Αντίθετα, μόνο το 4% των Ουκρανών συνδρομητών κινητής τηλεφωνίας είχε πρόσβαση σε δίκτυα 3G ή ταχύτερη κατά τη διάρκεια της εισβολής της Ρωσικής Ομοσπονδίας στην Ουκρανία το 2014 (The Economist, 2022). Η εισβολή και οι συνεχείς συγκρούσεις που ακολούθησαν στην Ουκρανία συνέδραμαν στο να διευκρινιστεί το εύρος της απειλής που συνιστά η παραπληροφόρηση, λόγω αυτής της δυναμικής.

Ο μακροχρόνιος πόλεμος πληροφοριών της Ρωσίας ενάντια στην Ουκρανία σημείωσε άνοδο με την παραπληροφόρηση που περιέβαλε τη μαζική εισβολή της στην Ουκρανία τον Φεβρουάριο του 2022. Οι αφηγήσεις παραπληροφόρησης εξελίχθηκαν από την προπαγάνδα και τον ισχυρισμό ότι η Κριμαία ήταν "πάντα ρωσική" μετά την προσάρτησή της από τη Μόσχα το 2014 (Chotiner, 2022), σε ψευδείς ισχυρισμούς για διείσδυση νεοναζί στην ουκρανική κυβέρνηση και σε θεωρίες συνωμοσίας σχετικά με τα εργαστήρια βιοόπλων Ουκρανίας/ΗΠΑ. Αυτές οι πρωτοβουλίες είναι μόνο μερικοί από τους τρόπους με τους οποίους η ρωσική κυβέρνηση χρησιμοποίησε την παραπληροφόρηση ως όπλο και για να δημιουργήσει σύγχυση και να υπονομεύσει τους αντιπάλους της.

Όλη η κατάσταση των ψευδών ειδήσεων κατά την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία είναι ένα σύμπτωμα μεγαλύτερων παραγόντων που σχετίζονται με τον μετασχηματισμό του πεδίου διάδοσης των πληροφοριών. Ο μεγάλος όγκος πληροφοριών της σημερινής εποχής προκαλεί σύγχυση η οποία σε συνδυασμό με διάφορες προκαταλήψεις, μπορούν να επιταχύνουν τη διάδοση παραπληροφόρησης. Οι άνθρωποι έχουν πλέον τη δυνατότητα να διαδίδουν ψευδείς πληροφορίες ταχύτερα σε όλο τον κόσμο. Μια μελέτη στο Twitter ανακάλυψε ότι οι δημοσιεύσεις με λανθασμένες πληροφορίες είχαν 70% περισσότερες πιθανότητες να κοινοποιηθούν από τις αντίστοιχες δημοσιεύσεις με αληθινές πληροφορίες (Brown, 2020). Σύμφωνα με μια διαφορετική μελέτη, οι πραγματικές αναρτήσεις στο Facebook λαμβάνουν έξι φορές περισσότερη αλληλεπίδραση από τις εσφαλμένες πληροφορίες (Edelson, 2021).

Η παραπληροφόρηση μπορεί επίσης να ενισχυθεί μέσω παραδοσιακών μέσων, αυξάνοντας την πιθανότητα να χρησιμοποιηθεί με σκοπό να επηρεάσει σκόπιμα τον δημόσιο λόγο και να παραπλανήσει το κοινό.

Από την έναρξη της εισβολής της Ρωσίας τον Φεβρουάριο του 2022, η ρωσική παραπληροφόρηση αυξήθηκε ακόμα περισσότερο, όπως και η επίδρασή της στο ευρύ κοινό. Οι κυβερνήσεις σε όλο τον κόσμο αναγνώρισαν γρήγορα την απειλή της παραπληροφόρησης υπό το φως της εκτεταμένης δράσης της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας. Έχουν επιβληθεί κυρώσεις σε φυσικά πρόσωπα και μέσα ενημέρωσης και έχουν κοινοποιηθεί οι πρακτικές που χρησιμοποιεί η ρωσική κυβέρνηση. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η αποπομπή των ρωσικών τραπεζών από το σύστημα πληρωμών SWIFT και η απαγόρευση εισόδου πλοίων με ρωσική σημαία, σε λιμάνια χωρών της Ε.Ε. (European Commission, 2022d). Ωστόσο, λόγω των περίπλοκων και επειγουσών συνθηκών που έφερε η εισβολή, τα διδάγματα που αντλήθηκαν από τις κυβερνητικές αντιδράσεις στην απειλή που συνιστά η παραπληροφόρηση κατά τους πρώτους μήνες του πολέμου μπορεί να μην αντιπροσωπεύουν πάντα αυτό που πρέπει να γίνει σε καιρό ειρήνης. Καθώς η επιθετικότητα της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας συνεχίζεται, θα είναι σημαντικό να αξιολογηθεί πώς θα εξισορροπηθεί η καταπολέμηση της παραπληροφόρησης με την προώθηση της ελευθερίας του Τύπου, μια προσέγγιση ολόκληρης της κοινωνίας για την ενίσχυση των οικοσυστημάτων πληροφοριών και της δημοκρατίας.

Η εσκεμμένη σύγχυση και η υπονόμηση των πληροφοριών είναι στόχοι των ρωσικών τακτικών παραπληροφόρησης. Οι ενέργειές τους στοχεύουν να δημιουργήσουν ασάφεια, να εμποδίσουν τις προσπάθειες οικοδόμησης συναίνεσης και να αυξήσουν την υποστήριξη των στόχων της Ρωσίας, με την ταυτόχρονη άσκηση κατηγοριών εναντίον της νόμιμης αντίστασης της Ουκρανίας. Για να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις για τη δημοκρατία και την ελευθερία της έκφρασης, είναι σημαντικό να κατανοήσουμε πώς η ρωσική κυβέρνηση διαχειρίζεται τα εγχώρια μέσα ενημέρωσης, καθώς και πώς διαδίδεται η παραπληροφόρηση στο εξωτερικό.

4.1 Η Ρωσική Τακτική Παραπληροφόρησης

Μέσω της παραπληροφόρησης παράγονται, παρουσιάζονται και διαδίδονται σκόπιμα ψευδείς, ανακριβείς ή παραπλανητικές πληροφορίες με σκοπό την παραπλάνηση του κοινού. Η ρωσική στάση στο ζήτημα της ενημέρωσης των πολιτών ικανοποιεί τα παραπάνω κριτήρια. Οι ρωσικές αφηγήσεις παραπληροφόρησης περιέχουν συχνά λανθασμένες πληροφορίες ή αναμιγνύουν τα αληθινά γεγονότα με ψευδείς ειδήσεις. Για να εισαγάγουν, να ενισχύσουν και να διανείμουν ψευδείς και παραποιημένες αφηγήσεις σε όλο τον κόσμο, χρησιμοποιούν μια ποικιλία τακτικών, μέσω κατασκευασμένων και τεχνητών ανώνυμων ιστοσελίδων και επίσημων κρατικών μέσων ενημέρωσης προκειμένου να διαδοθούν σε ευρύ κοινό ειδήσεις που εξυπηρετούν τους στόχους της Ρωσίας και δυσφημούν αντίθετες απόψεις (Cadier et al., 2022).

Οι ρωσικές εκστρατείες προπαγάνδας και παραπληροφόρησης παράγουν τεράστιες ποσότητες υλικού και το διαδίδουν μέσω ενός ευρέος φάσματος διαδικτυακών και εκτός σύνδεσης πλατφορμών. Τα πληρωμένα «τρολ» του Διαδικτύου

ή άτομα που δημοσιεύουν προκλητικά, παραπλανητικά ή χειραγωγικά μηνύματα σε διαδικτυακούς χώρους συνομιλίας, φόρουμ συζητήσεων και ενότητες σχολίων σε ειδήσεις και άλλους ιστότοπους, είναι μεταξύ των δημιουργών και των διανομέων αυτών των πληροφοριών (Paul & Matthews, 2016). Πιο εξειδικευμένες μέθοδοι έχουν επίσης χρησιμοποιηθεί σε στρατηγικές. Για παράδειγμα, το Facebook ανακάλυψε μια ρωσική στρατιωτική εκστρατεία με στόχο την Ουκρανία το 2020, η οποία είχε δημιουργήσει ψεύτικες σελίδες στο Facebook που προσποιούνταν ότι είναι δημοσιογράφοι σε μια προσπάθεια να διαδοθεί η παραπληροφόρηση με τρόπο που φαινόταν πιο πιστευτός (Facebook, 2021).

Παρόμοιες στρατηγικές παρέμειναν και αυξήθηκαν σε όλη τη διάρκεια της σύγκρουσης, καταδεικνύοντας τη συνεχή εξέλιξη των στρατηγικών παραπληροφόρησης και τη συνεχιζόμενη ανάγκη προσαρμογής και αντίδρασης. Για παράδειγμα, η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου ανακάλυψε ότι άτομα με μεγάλη επιρροή στο μέσο κοινωνικής δικτύωσης «TikTok» πληρώνονταν για να διαδίδουν αφηγήσεις υπέρ της Ρωσίας (Gilbert, 2022). Σε μια προσπάθεια να διαδοθούν ευρύτερα αυτές οι αφηγήσεις, οι εκστρατείες παραπληροφόρησης ενίσχυσαν επίσης τις γνήσιες αναρτήσεις που έγιναν από χρήστες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης που μοιράζονταν την προοπτική της Ρωσίας, δημιουργώντας μια λανθασμένη εντύπωση υποστήριξης ενώ διέφευγαν τις προσπάθειες που καταβάλλονται από πλατφόρμες για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης. Στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, έγιναν προσπάθειες να επηρεαστεί η κοινή γνώμη στο Twitter και στο Facebook, με σημαντική προσοχή επίσης στο Instagram, το YouTube και το TikTok. Επιπλέον, υπάρχει απόδειξη ότι διεξάγονται εκστρατείες παραπληροφόρησης στις περιοχές σχολίων σημαντικών πηγών μέσων ενημέρωσης (The Guardian, 2022).

Στους δικούς της λογαριασμούς στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, η ρωσική κυβέρνηση διεξάγει συντονισμένες εκστρατείες ενημέρωσης (και παραπληροφόρησης) με πιο απροκάλυπτο τρόπο. Για παράδειγμα, 75 Ρώσοι επίσημοι λογαριασμοί Twitter με 7,3 εκατομμύρια ακόλουθους έστειλαν 1.157 tweets μεταξύ 25 Φεβρουαρίου και 3 Μαρτίου 2022, λαμβάνοντας 35,9 εκατομμύρια retweets, 29,8 εκατομμύρια likes και 4 εκατομμύρια απαντήσεις. Περίπου το 75% των tweets αφορούσαν την Ουκρανία και πολλά από αυτά προώθησαν ψευδείς αφηγήσεις που αμφισβήτησαν τη νομιμότητα της Ουκρανίας ως κυρίαρχου κράτους, εφιστούσαν την προσοχή σε υποτιθέμενα εγκλήματα πολέμου που διαπράχθηκαν από άλλα έθνη και ενθάρρυναν συνωμοσίες (Thompson and Graham, 2022).

Η εκτεταμένη εισβολή στην Ουκρανία δεν ήταν η αρχή αυτών των στρατηγικών. Για παράδειγμα, το Facebook το 2017 ανακάλυψε στοιχεία που έδειχναν ότι 126 εκατομμύρια χρήστες είχαν εκτεθεί σε πολιτική παραπληροφόρησης πριν από τις εκλογές του 2016 στις ΗΠΑ. Αυτό έγινε μέσω της Internet Research Agency που είναι ένας ρωσικός οργανισμός που έχει δημιουργήσει και χρησιμοποιήσει ψευδείς λογαριασμούς για να εξαπατήσει ανθρώπους στο διαδίκτυο (Stamos, 2018). Οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Ουκρανία, η Βρετανία αλλά και η ΕΕ ήταν οι πιο συχνοί στόχοι ξένων επιχειρήσεων παραπληροφόρησης κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, σύμφωνα με το Facebook, το οποίο ισχυρίζεται ότι έχει ανακαλύψει προσπάθειες παραπληροφόρησης σε περισσότερες από 50 χώρες από το 2017. (Facebook, 2021).

4.1.1 Σύνηθες Περιεχόμενο Παραπληροφόρησης

Πριν η Ρωσία εισβάλει στην Ουκρανία στις 24 Φεβρουαρίου, εκστρατείες παραπληροφόρησης χρησιμοποιήθηκαν ευρέως για να προσπαθήσουν να απομονώσουν την Ουκρανία, και να διχάσουν τους υποστηρικτές της, με απώτερο σκοπό να βελτιώσουν την κοινή γνώμη για τη Ρωσία (Wahlstrom et al., 2022). Αυτές οι προσπάθειες παραπληροφόρησης, είχαν ως κύριο περιεχόμενο μηνύματα που επικεντρώθηκαν στην απονομιμοποίηση της Ουκρανίας ως κυρίαρχο κράτος, καταγγελίες για διείσδυση νεοναζί στην ουκρανική κυβέρνηση, ισχυρισμοί για απειλές κατά των ρωσικών πληθυσμών στην Ουκρανία και ότι η ουκρανική κυβέρνηση διέπραττε γενοκτονία σε εκείνα στις επαρχίες του Ντόνετσκ και του Λουχάνσκ (Cadier et al., 2022).

Από έλεγχο που πραγματοποιήθηκε σε δεκάδες ιστότοπους με ιστορικό παραπληροφόρησης και ψευδούς φιλορωσικής προπαγάνδας, το περιεχόμενο της παραπληροφόρησης κατά της Ουκρανίας συνοψίζεται στα εξής σημεία (NewsGuard, 2022):

- Παρουσίαση διαβαθμισμένων εγγράφων, σύμφωνα με τα οποία, προετοιμάζονταν ουκρανική επίθεση στην περιοχή του Ντονμπάς.
- Εκτεταμένες βιαιοπραγίες και σφαγές άμαχου πληθυσμού από τους Ουκρανούς στην πόλη Μπούχα.
- Χρήση του ουκρανικού εδάφους από τις ΗΠΑ με σκοπό την παραγωγή βιολογικών όπλων τα οποία θα στρέφονταν εναντίον των ρωσόφωνων.
- Ψευδής είδηση περί αποβίβασης Αμερικανών αλεξιπτωτιστών στο Ρωσικό έδαφος.
- Η επίθεση στο νοσοκομείο της Μαριούπολης στις 9 Μαρτίου 2022 ήταν ουκρανική ενέργεια.
- Προβλήματα και διαγραφή Ρώσων φοιτητών από ευρωπαϊκά πανεπιστήμια
- Διάψευση χρήσης πυρομαχικών διασποράς κατά τις στρατιωτικές επιχειρήσεις.
- Στρατιωτική βάση του NATO στην Οδησό.
- Πυραυλικά χτυπήματα μόνο σε στρατιωτικές υποδομές στην Ουκρανία
- Νομιμοποίηση της προσάρτησης της Κριμαίας στη Ρωσία.
- Υπνόμευση της αποτελεσματικότητας του εξοπλισμού που έστειλε η Δύση στην Ουκρανία.
- Ναζιστική προπαγάνδα στην ουκρανική πολιτική σκηνή αλλά και στην κοινωνία.
- Γενοκτονία εναντίον των ρωσόφωνων κατοίκων του Ντονμπάς.

Οι στρατηγικές που χρησιμοποιήθηκαν για την υπεράσπιση της στρατιωτικής επέμβασης της Ρωσίας στη Γεωργία το 2008, της παράνομης κατοχής της Κριμαίας και της παρέμβασής της στο Ντονμπάς το 2022 παρουσιάζουν παρόμοια χαρακτηριστικά. Η Ρωσία ισχυρίστηκε ότι εισέβαλε στο Ντονμπάς με το πρόσχημα ότι οι Ρώσοι υπήκοοι κινδύνευαν στην Ανατολική Ουκρανία. Παρόμοια με αυτό που έκανε στο Ντονμπάς, η ρωσική κυβέρνηση κατηγορήσε την Τιφλίδα για εθνοκάθαρση το 2008 και διένειμε ρωσικά διαβατήρια λαθραία για να «υπερασπιστεί» τους Ρώσους στη Νότια Οσετία.

4.1.2 Μηχανισμοί της Ρωσίας για τον Περιορισμό των Πηγών Πληροφοριών

Με την πρόοδο της τεχνολογίας, οι μέθοδοι για τη διάδοση ψευδών και παραπλανητικών πληροφοριών, όπως και η ικανότητα της Ρωσίας να διαχειρίζεται το δικό της περιβάλλον πληροφοριών έχουν αλλάξει. Η ρωσική κυβέρνηση είναι σε θέση να καταπνίξει την ανεξάρτητη και βασισμένη σε γεγονότα ρεπορτάζ στα μεγάλα κανάλια ελέγχοντας τα εγχώρια μέσα ενημέρωσης (συμπεριλαμβανομένων των παραδοσιακών μέσων όπως η τηλεόραση και τα έντυπα, καθώς και τα διαδικτυακά μέσα ενημέρωσης) και τις πληροφορίες και τις ειδήσεις που λαμβάνει το κοινό. Είναι δύσκολο να προσδιοριστεί το επίπεδο της λαϊκής υποστήριξης για τον πόλεμο στη Ρωσία ή η εμπιστοσύνη του κοινού στα μηνύματα που λαμβάνει σε ένα τόσο κλειστό σύστημα λόγω έλλειψης πρόσβασης σε αξιόπιστα δεδομένα δημοσκοπήσεων ή αναφορές. Αν και οι αναφορές της αντιπολίτευσης και των ανεξάρτητων μέσων ενημέρωσης έχουν δεκάδες εκατομμύρια προβολές στο διαδίκτυο και περίπου 15.400 Ρώσοι έχουν τεθεί υπό κράτηση για αντιπολεμικές διαδηλώσεις από τις αρχές Απριλίου (McCarthy, 2022). Ο πραγματικός βαθμός της δημόσιας υποστήριξης για τον πόλεμο είναι άγνωστος λόγω της έλλειψης ενός ασφαλούς δημόσιου φόρουμ όπου οι άνθρωποι μπορούν να εκφράσουν τις απόψεις τους.

Την τελευταία δεκαετία η σταθερή πτώση της κατάταξης της Ρωσίας στους Δημοσιογράφους Χωρίς Σύνορα στον Παγκόσμιο Δείκτη Ελευθερίας του Τύπου, αντανακλά μειωμένη ελευθερία έκφρασης, περιορισμένες ευκαιρίες για δημόσιο διάλογο και την αυξανόμενη επιρροή του κράτους στο παραδοσιακό και μη παραδοσιακό (διαδίκτυο, μέσα κοινωνικής δικτύωσης) περιεχόμενο ειδήσεων και πληροφοριών. Επιπλέον, τα ανεξάρτητα μέσα ενημέρωσης απαγορεύονται ουσιαστικά στη Ρωσία, όπου δεν υπάρχουν ανεξάρτητοι δημόσιοι ραδιοτηλεοπτικοί φορείς. Υποχρεώνοντας τα διεθνή μέσα ενημέρωσης με έδρα τη Ρωσία να αυτολογοκρίνουν τα ρεπορτάζ τους ως αντίδραση σε απαγορευμένα θέματα και όρους, τέτοιοι περιορισμοί καθιστούν επίσης ευκολότερο τον επηρεασμό των αφηγήσεων για τον πόλεμο της Ρωσίας στην Ουκρανία σε άλλες χώρες (Δημοσιογράφοι Χωρίς Σύνορα, 2022).

Η παρέμβαση της Ρωσίας στην πλουραλιστική πληροφόρηση επιβάλλεται από την Roskomnadzor, την Ομοσπονδιακή Υπηρεσία Εποπτείας Επικοινωνιών, Τεχνολογίας Πληροφορικής και ΜΜΕ. Η Roskomnadzor δήλωσε ότι τα μέσα ενημέρωσης μπορούσαν να διαδώσουν πληροφορίες για τον πόλεμο από εξουσιοδοτημένα κυβερνητικά μέσα ενημέρωσης μόνο δύο ημέρες μετά την εισβολή του 2022. Η ανακοίνωση διέταξε επίσης τα μέσα ενημέρωσης να διαγράψουν ειδήσεις και σχόλια που χρησιμοποιούν όρους όπως "εισβολή" και "πόλεμος" και να χρησιμοποιούν τον όρο "ειδική στρατιωτική επιχείρηση". Ο ραδιοφωνικός σταθμός Ekho Moskvy και το τηλεοπτικό δίκτυο TV Dozhd ήταν μεταξύ των μέσων ενημέρωσης που επηρεάστηκαν. Μέχρι εκείνο το σημείο, «ήταν οι μόνοι εναπομείναντες μεγάλοι ανεξάρτητοι ραδιοτηλεοπτικοί φορείς στη Ρωσία στην αγορά του ραδιοφώνου και της τηλεόρασης, αντίστοιχα». Η δημοσίευση ειδήσεων που περιελάμβαναν «εξτρεμιστική δραστηριότητα, βία και εσκεμμένα ψευδείς πληροφορίες σχετικά με τις ενέργειες του ρωσικού στρατιωτικού προσωπικού στο πλαίσιο ειδικής επιχείρησης για την προστασία των αμφισβητούμενων αυτονομιστικών κρατών της Λαϊκής Δημοκρατίας του Ντονέσκ και της Λαϊκής Δημοκρατίας του Λουχάνσκ» μπλοκαρίστηκε (International Press Institute, 2022).

Η κυριαρχία της Ρωσίας στη σφαίρα πληροφοριών μπορεί επίσης να έχει αντίκτυπο στις υπηρεσίες συγκέντρωσης ειδήσεων του διαδικτύου. Για παράδειγμα, κατόπιν αιτήματος της Ρωσικής Γενικής Εισαγγελίας, η Roskomnadzor περιόρισε την πρόσβαση στο Google, ισχυριζόμενος ότι προσέφερε πρόσβαση σε «ψευδές» υλικό σχετικά με τη σύγκρουση της Ρωσίας με την Ουκρανία (Ρεπόρτερ χωρίς σύνορα, 2022). Επιπλέον, είναι πρωτοφανές ότι η Google απειλήθηκε με πρόστιμο από την Roskomnadzor για τη φιλοξενία «παράνομων» βίντεο στο YouTube που συζητούσαν την «ειδική στρατιωτική επιχείρηση» της Ρωσίας.

Επιπλέον, η ρωσική κυβέρνηση έχει αναλάβει άμεση δράση κατά αμάχων και δημοσιογράφων. Δημοσιογράφοι και πολίτες κρατήθηκαν σε όλη τη χώρα λίγο μετά την έναρξη του πολέμου για την αναφορά ή τις δημόσιες παρατηρήσεις τους. Για παράδειγμα, μια δασκάλα από τη Σαχαλίνη που παραδέχτηκε στους μαθητές της ότι πίστευε ότι η εισβολή στην Ουκρανία ήταν λάθος, επιβλήθηκε πρόστιμο 30.000 ρούβλια (περίπου 370 ευρώ) (Meduza, 2022).

Στη Ρωσία, το Κρεμλίνο περιορίζει επίσης τη χρήση ιστότοπων κοινωνικής δικτύωσης. Οι επιχειρήσεις που εδρεύουν στο εξωτερικό είναι πολύ πιο δύσκολο να ρυθμιστούν από τις τοπικές αντίστοιχες (όπως η VKontakte ή η Odnoklassiki), οι οποίες είναι πιο δημοφιλείς στον πληθυσμό και όπου το ρωσικό κράτος διαθέτει περισσότερα εργαλεία για την άσκηση πίεσης. Για παράδειγμα, η VKontakte τέθηκε υπό τον έλεγχο της ρωσικής κυβέρνησης το 2014 όταν ο ιδρυτής της αρνήθηκε να παράσχει πληροφορίες για διαδηλωτές κατά του Κρεμλίνου (Borogan, 2022).

Λόγω της απόφασης της εταιρείας να αγνοήσει τους νομικούς κανονισμούς που απαιτούν την αποθήκευση προσωπικών πληροφοριών Ρώσων ατόμων σε ρωσικούς διακομιστές, το LinkedIn έχει απαγορευτεί στη Ρωσία από το 2016. Ο γενικός εισαγγελέας της Ρωσίας χαρακτήρισε τη Meta ως εξτρεμιστική οργάνωση περίπου ένα μήνα μετά την επιθετική εκστρατεία της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας, η οποία είχε ως αποτέλεσμα την απαγόρευση του Facebook και του Instagram στη χώρα. Λόγω αυτών των γεγονότων, η ζήτηση για υπηρεσίες VPN, οι οποίες προσφέρουν ανωνυμία στην περιήγηση στο διαδίκτυο, αυξήθηκε περισσότερο από 2000% τις ημέρες πριν από την απαγόρευση, υποδεικνύοντας ότι εξακολουθεί να υπάρχει ανάγκη για αυτές τις υπηρεσίες στη Ρωσία (Euronews, 2022). Ο δημιουργός του VKontakte κυκλοφόρησε την εφαρμογή ανταλλαγής μηνυμάτων Telegram, η οποία έκτοτε εξελίχθηκε σε ένα εργαλείο για την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των χρηστών και ένα μέρος όπου οι δημοσιογράφοι και οι οργανισμοί μέσω ενημέρωσης μπορούν να συνεχίσουν τη δουλειά τους χωρίς περιορισμούς. Από την έναρξη του επιθετικού πολέμου της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας, είναι όλο και πιο δημοφιλής και προσφέρει κρυπτογραφημένη και μη κρυπτογραφημένη λειτουργία συνομιλίας. Έχει επίσης εξελιχθεί σε πηγή ανεξάρτητων ειδήσεων καθώς και προπαγάνδας και παραπληροφόρησης (Allyn, 2022). Μεταξύ Φεβρουαρίου και Ιουνίου 2022, το μερίδιο κοινού των καναλιών Telegram στη Ρωσία αυξήθηκε κατά 40% σε περίπου 27%, ποσοστό μεγαλύτερο από ό,τι για οποιονδήποτε μεμονωμένο κρατικό τηλεοπτικό σταθμό, σύμφωνα με έρευνα που διενεργήθηκε από τον ερευνητική εταιρεία Romir. Επιπλέον, μια έρευνα του Levada Center από τον Ιούλιο του 2022 αποκάλυψε ότι, αν και το 63% του πληθυσμού εξακολουθεί να βασίζεται κυρίως στην τηλεόραση για ειδήσεις, αυτό το ποσοστό

μειώνεται σταθερά. Αντίθετα, η εξάρτηση από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ως πηγή ειδήσεων έχει αυξηθεί στο 39% των ερωτηθέντων (Moscow Times, 2022)

4.2 Η Ρωσική Προπαγάνδα

Πέρα από τις αποκάλυπτες προσπάθειες καταστολής ορισμένου περιεχομένου, το νομικό τοπίο στη Ρωσία είναι πολύ εχθρικό για τον ελεύθερο Τύπο. Άτομα και οντότητες που συνδέονται με την κυβέρνηση κατέχουν ή διαχειρίζονται ιδιωτικούς και δημόσιους οργανισμούς μέσων ενημέρωσης. Οι αυξήσεις του προϋπολογισμού για τα κρατικά μέσα ενημέρωσης θα μπορούσαν επίσης να θεωρηθούν ως προσπάθειες κυριαρχίας στο περιβάλλον πληροφόρησης κατά τη διάρκεια της τρέχουσας σύγκρουσης. Οι κρατικές δαπάνες για τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ανήλθαν συνολικά σε 17,4 δισεκατομμύρια ρούβλια (περίπου 215 εκατομμύρια ευρώ) το πρώτο τρίμηνο του 2022, 322% περισσότερες από ό,τι κατά την αντίστοιχη περίοδο το 2021. Το πρώτο τρίμηνο του 2022, η Ρωσία ξόδεψε περίπου το 70% του προϋπολογισμού της για τα μέσα ενημέρωσης τον Μάρτιο, ακριβώς μετά την εισβολή (US Department of State, 2022). Είναι πιο ακριβές να τα περιγράψουμε ως εργαλεία κρατικής προπαγάνδας.

Η άνοδος του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης επέτρεψε στη ρωσική κυβέρνηση να αναλαμβάνει επιχειρήσεις πληροφόρησης σε πολύ μεγαλύτερη κλίμακα και με ένα πολύ μικρότερο κόστος όταν το κοινό προηγουμένως λάμβανε πληροφορίες κυρίως μέσω της ρωσικής κρατικής τηλεόρασης (Paul and Matthews, 2016). Μία κινητήρια δύναμη είναι η συνεχής αύξηση της χρήσης του Διαδικτύου, η οποία έφτασε το 85% των Ρώσων το 2021. Ωστόσο, ένα άλλο είναι ότι μπορούν πλέον εύκολα και οικονομικά να προσεγγίσουν καταναλωτές σε όλο τον κόσμο χάρη στην παρουσία τους στο διαδίκτυο. Τα ρωσικά κρατικά μέσα ενημέρωσης έχουν αναμφίβολα επωφεληθεί, μέσω κρατικής διαφήμισης από την προώθηση της προπαγάνδας σε διάφορους ιστότοπους.

Το Sputnik, το RT και το TASS είναι από τα πιο αποτελεσματικά κρατικά χρηματοδοτούμενα και κρατικά μέσα ενημέρωσης για τη διάδοση ψευδών πληροφοριών τόσο σε εγχώριο όσο και σε διεθνές επίπεδο, όπως αποδεικνύεται από τους προϋπολογισμούς που τους έχουν διατεθεί (Statista, 2022). Ιδιαίτερα η RT γνώρισε γρήγορη αποδοχή. Ήταν το πρώτο δίκτυο ειδήσεων που ξεπέρασε το 1 δισεκατομμύριο προβολές στο YouTube το 2013. (Dwoskin, Merrill & De Vynck, 2022).

Ακόμη και στις πιο ανεπτυγμένες δημοκρατίες, η ρωσική προπαγάνδα μπορεί να επιδεινώσει την πόλωση. Περισσότεροι από τους μισούς Γάλλους πολίτες, σύμφωνα με σχετική έρευνα, πιστεύουν ότι τουλάχιστον μία εξήγηση για την προέλευση του πολέμου που προωθεί η ρωσική κυβέρνηση είναι ακριβής. Οι ψηφοφόροι στην άκρα δεξιά και αριστερά είναι επίσης πολύ πιο πιθανό να πιστέψουν τη ρωσική προπαγάνδα για το θέμα (IFOP, 2022). Σε όλη την Ευρώπη, η ρωσική προπαγάνδα αρχίζει να αποκτά αποδοχή ή τουλάχιστον την ικανότητα να έχει αντίκτυπο. Για παράδειγμα, ενώ το 78% των Ευρωπαίων συμφώνησε τον Απρίλιο του 2022 ότι ο πόλεμος στην Ουκρανία ήταν κατά κύριο λόγο σφάλμα της ρωσικής κυβέρνησης, ενώ το 17% δεν θεώρησε ρητά τη Ρωσία υπεύθυνη. Επιπλέον, υπάρχουν σημαντικές περιφερειακές διαφορές σε αυτό το ποσοστό μεταξύ των χωρών της ΕΕ, με σημαντικά υψηλότερα

ποσοστά στην Κύπρο (51%), τη Βουλγαρία (46%), την Ελλάδα (45%), τη Σλοβενία (39%), τη Σλοβακική Δημοκρατία (36%) και Ουγγαρία (34%) (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2022).

Η Μέση Ανατολή και η Αφρική έχουν επίσης βρεθεί στο επίκεντρο των μέσων ενημέρωσης που υποστηρίζονται από τη Ρωσία. Η συχνότητα των αναρτήσεων του RT Arabic και του Sputnik Arabic στο Twitter αυξήθηκε κατά 35% και 80%, αντίστοιχα, λίγο μετά την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία. Επιπλέον, το κρατικό πρακτορείο ειδήσεων TASS ανακοίνωσε τον στόχο του να διευρύνει τον αντίκτυπό του στην ήπειρο δημιουργώντας γραφεία σε μέρη όπως η Αιθιοπία, η Σενεγάλη και η Νιγηρία. Ο κίνδυνος διασποράς παραπληροφόρησης μέσω αυτών των πλατφορμών είναι προφανής: από τα έξι πιο δημοφιλή tweet στο RT Arabic την πρώτη εβδομάδα του Μαρτίου, τρία από αυτά υποστήριζαν αναληθείς αναφορές από το ρωσικό υπουργείο Εξωτερικών για κρυφές εγκαταστάσεις βιολογικών όπλων στην Ουκρανία και το τρίτο πιο δημοφιλές tweet τη δεύτερη εβδομάδα του Μαρτίου ήταν ένας σύνδεσμος προς ένα βίντεο που ισχυριζόταν ότι ένας Ουκρανός στρατιωτικός διοικητής είχε διατάξει τη σφαγή αμάχων στη Μπούχα (Janadze, 2022).

Το εύρος των διεθνών τακτικών παραπληροφόρησης της Ρωσίας εκτείνεται πέρα από το ουκρανικό πλαίσιο. Για παράδειγμα, έχουν κυκλοφορήσει ανακριβείς και παραπλανητικές πληροφορίες για πολιτικές προσωπικότητες στην Αφρική, καθώς και αφηγήσεις που στοχεύουν να πυροδοτήσουν κοινωνικές συγκρούσεις. Έχουν επίσης δημιουργηθεί δημοσιεύσεις που επικρίνουν τη δημοκρατία. Για παράδειγμα, στο Μάλι το 2021, διαδόθηκαν σε πλατφόρμες μέσω κοινωνικής δικτύωσης μηνύματα φιλορωσικά, αντι-γαλλικά και εναντίον του ΟΗΕ. Πιο πρόσφατα στη Νιγηρία, λογαριασμοί δημοσιογράφων παραβιάστηκαν για να στείλουν 766 μη εξουσιοδοτημένα μηνύματα στο Facebook, το Twitter και το LinkedIn, διαδίδοντας παραπλανητικές πληροφορίες για τη σύγκρουση στην Ουκρανία (Africa Center for Strategic Studies, 2022).

4.3 Η Αντίδραση στη Ρωσική Προπαγάνδα

4.3.1 Η Αντίδραση Μεμονωμένων Κρατών

Για να καταπολεμήσουν και να μειώσουν τον αντίκτυπο της ρωσικής παραπληροφόρησης, οι κυβερνήσεις προσπάθησαν να αντικρούσουν ρητά το εσφαλμένο και παραπλανητικό περιεχόμενο και να διαδώσουν ακριβές περιεχόμενο. Οι κυβερνήσεις των ΗΠΑ και του Ηνωμένου Βασιλείου μοιράστηκαν πληροφορίες σχετικά με τις αναμενόμενες στρατιωτικές δραστηριότητες της Ρωσίας πριν από την εισβολή, οι οποίες αποκάλυψαν προγραμματισμένα χτυπήματα με «ψευδή σημαία» που είχαν σκοπό να πυροδοτήσουν το αντι-ουκρανικό αίσθημα. Στις αρχές του 2022, οι Ηνωμένες Πολιτείες και το Ηνωμένο Βασίλειο δημοσίευσαν πληροφορίες με συμμάχους και το ευρύ κοινό προειδοποιώντας για μια επικείμενη επίθεση. Οι Ηνωμένες Πολιτείες ανακοίνωσαν τον Νοέμβριο του 2021 ότι γνώριζαν τα σχέδια εισβολής. Αν και αυτές οι σκόπιμες επικοινωνιακές στρατηγικές δεν εμπόδισαν τη Ρωσία να εισβάλει στην Ουκρανία, έκαναν δυσκολότερο για την κυβέρνηση να κρύψει

τις προθέσεις της ή να θολώσει τη δημόσια συζήτηση μέσω δραστηριοτήτων παραπληροφόρησης, οι οποίες σίγουρα συνέβαλαν στην ταχεία και σε μεγάλο βαθμό ενοποιητική απάντηση.

Η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου ίδρυσε την Υπηρεσία Κυβερνητικών Πηγών λίγο πριν την εισβολή για να βοηθήσει στην αποτροπή ρωσικών τακτικών παραπληροφόρησης. Συνεργάζεται με πολλά κυβερνητικά τμήματα, δημιουργώντας διαδικτυακές πληροφορίες στρατηγικής επικοινωνίας για κοινή χρήση και παρέχοντας καθοδήγηση σε έως και 30 συμμάχους του NATO και της ΕΕ (Malnick, 2022). Ο Καναδάς διέθεσε 3 εκατομμύρια δολάρια λίγο μετά την εισβολή για την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης σχετικά με τη συνεχιζόμενη επίθεση της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας. Επιπλέον, 120 εκατομμύρια δολάρια περιλαμβάνονται στο πακέτο προϋπολογισμού έκτακτης ανάγκης του Κογκρέσου των ΗΠΑ για την καταπολέμηση της ρωσικής προπαγάνδας και παραπληροφόρησης (Pallaro & Parlapiano, 2022).

Οι κυβερνήσεις προσπάθησαν επίσης να προωθήσουν πιο θετική αλληλεπίδραση στις πλατφόρμες μέσω κοινωνικής δικτύωσης, είτε αλληλοεπιδρώντας με δημιουργούς περιεχομένου είτε δίνοντας οδηγίες στις πλατφόρμες. Με παρόμοιο τρόπο με τον τρόπο με τον οποίο ενημερώνει τους δημοσιογράφους, η κυβέρνηση των ΗΠΑ, για παράδειγμα, έχει δώσει στους δημιουργούς του TikTok, του YouTube και του Twitter πληροφορίες σχετικά με τη σύγκρουση της Ρωσίας στην Ουκρανία. Από την άλλη πλευρά, η Αυστραλία και το Ηνωμένο Βασίλειο ζήτησαν επίσημα από τα κοινωνικά δίκτυα να απαγορεύσουν τις υπηρεσίες και τους παρόχους περιεχομένου που συνδέονται με τη Ρωσία, ακολουθώντας το παράδειγμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στις 22 Μαρτίου, η κ. Ούρσουλα φον ντερ Λάιεν, η επικεφαλής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, προέτρεψε τις πλατφόρμες να «εφαρμόσουν επιμελώς» τους κανόνες τους σχετικά με περιεχόμενο που παραβιάζει το νόμο και τους όρους υπηρεσίας, επισημαίνοντας ότι πολλοί λογαριασμοί είχαν σαφείς δεσμούς με τη ρωσική κυβέρνηση.

Επιπλέον στις αρχές του πολέμου, η εταιρεία Meta ανακάλυψε ένα δίκτυο σελίδων, λογαριασμών και ομάδων στο Facebook και στο Instagram που δημοσίευαν ρωσικές ψευδείς ειδήσεις (Gleicher and Agranovich, 2022). Το YouTube απέκλεισε τα κανάλια RT και Sputnik σε όλη την Ευρώπη την 1η Μαρτίου και έχει ήδη αφαιρέσει περισσότερα από 70.000 βίντεο και 9.000 κανάλια που σχετίζονται με τη σύγκρουση στην Ουκρανία για παραβιάσεις πολιτικών περιεχομένου. Το Twitter άρχισε να προσθέτει ετικέτες σε λογαριασμούς που σχετίζονται με ρωσικά επίσημα μέσα ενημέρωσης δύο ημέρες μετά την εισβολή. Τα ρωσικά μέσα ενημέρωσης που υποστηρίζονται από το κράτος έχουν αποκλειστεί πλήρως από το Reddit και το Telegram μετά από αίτημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το Twitter έχει επίσης λάβει παρόμοια μέτρα παύοντας να προωθεί κρατικούς λογαριασμούς (EU DisinfoLab, 2022).

Οι παγκόσμιες κυβερνήσεις έχουν επίσης επικεντρωθεί στην χειραγώγηση των μέσων ενημέρωσης. Κυρώσεις έχουν επιβληθεί στο RT (συμπεριλαμβανομένου του RT English, RT UK, RT Germany, RT France και RT Spanish) και του Sputnik από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ως αντίποινα, η ρωσική κυβέρνηση απαγόρευσε την Deutsche Welle και άλλους διεθνείς οργανισμούς ειδήσεων. Σε μια προσπάθεια να σταματήσουν τη διάδοση της ρωσικής παραπληροφόρησης, διάφορες κυβερνήσεις,

συμπεριλαμβανομένου του Ηνωμένου Βασιλείου, έχουν περιορίσει ή απαγόρευαν οριστικά το Sputnik και το Russia Today για να υποστηρίξουν τις κυρώσεις της Ε.Ε. Ως απάντηση στην εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, η Ευρωπαϊκή Ένωση επέβαλε επίσης δημόσια κυρώσεις σε πρόσωπα των ρωσικών μέσων ενημέρωσης. Αυτό περιλαμβάνει εξέχουσες προσωπικότητες όπως ο Tigran Keosayan, παρουσιαστής του προπαγανδιστικού τηλεοπτικού προγράμματος "International Sawmill with Tigran Keosayan" στο NTV, η Olga Skabeyeva, ρεπόρτερ του Rossiya-1 και ο Roman Babayan, παρουσιαστής του προγράμματος "Own Truth" στο NTV. Οι κυρώσεις περιλαμβάνουν περιορισμούς στην παροχή οικονομικών σε όσους περιλαμβάνονται στη λίστα, καθώς και δέσμευση περιουσιακών στοιχείων και ταξιδιωτικές απαγορεύσεις (Gotev, 2022).

Παρά τους φόβους για αντίποινα, οι απαγορεύσεις εφαρμόστηκαν παρά το γεγονός ότι η Ρωσία μπλοκάρει ρητά τα BBC, Deutsche Welle και Voice of America (Reuters, 2022). Αυτή η απάντηση υπογραμμίζει την ανάγκη εξισορρόπησης των προφανών κινδύνων που θέτουν τέτοιες απαγορεύσεις με τα πιθανά οφέλη του περιορισμού της διάδοσης παραπληροφόρησης μέσω αυτών. Ειδικότερα, οι σχετικοί αποκλεισμοί διεξόδων στη Ρωσία καθιστούν ακόμη πιο δύσκολο το έργο της ακριβούς ενημέρωσης του ρωσικού πληθυσμού σχετικά με τον πόλεμο.

4.3.2 Η Αντίδραση της Ε.Ε. και Διεθνών Οργανισμών

Πολλοί διεθνείς οργανισμοί έχουν επίσης καταβάλει προσπάθειες για να αντιμετωπίσουν τη ρωσική παραπληροφόρηση. Ενδεικτικά, το NATO έχει τη δική του θεσμική συλλογή ιστοριών σχετικά με το ρόλο του κατά την κλιμάκωση της Ρωσίας ενόψει της εισβολής που έχουν διαψευσθεί από τη ρωσική κυβέρνηση (NATO, 2022). Παρόμοια με αυτό, το EUvsDisinfo ιδρύθηκε τον Ιανουάριο του 2015 από την Task Force East StratCom της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης μετά την εισβολή στην Κριμαία. Σκοπός του είναι να προβλέψει, να αντιμετωπίσει και να αντιδράσει σε συνεχιζόμενες ρωσικές τακτικές παραπληροφόρησης που επηρεάζουν την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη. Από περισσότερες από 13.000 συνολικές περιπτώσεις παραπληροφόρησης υπέρ του Κρεμλίνου, έχει τεκμηριώσει περισσότερες από 237 περιπτώσεις παραπληροφόρησης σχετικά με την Ουκρανία από τον Φεβρουάριο του 2022 και περισσότερες από 5.500 περιπτώσεις συνολικά για την Ουκρανία από την ίδρυσή της το 2015 (Eu vs Disinformation, 2022).

Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει εργαστεί για τη δημιουργία φόρουμ για την ανταλλαγή πληροφοριών. Το Σύστημα Ταχείας Προειδοποίησης (RAS) για την παραπληροφόρηση, για παράδειγμα, δίνει τη δυνατότητα στην EYED της Ευρωπαϊκής Ένωσης να μοιράζεται προειδοποιήσεις σχετικά με προσπάθειες παραπληροφόρησης καθώς και έρευνες, τάσεις και εκθέσεις με άλλα θεσμικά όργανα της Ε.Ε., κράτη μέλη και διεθνείς εταίρους, όπως G7 και NATO (NATO, 2022). Το RAS επιδιώκει να αυξήσει την ευαισθητοποίηση του κοινού σχετικά με την παραπληροφόρηση και να βελτιώσει τον συντονισμό των αντιδράσεων. Σε μια πρόσθετη προσπάθεια σύνδεσης ερευνητών, ελεγκτών στοιχείων, ειδικών στα μέσα επικοινωνίας και οργανισμών μέσων ενημέρωσης, η Ευρωπαϊκή Ένωση έδωσε χρήματα για το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Ψηφιακών Μέσων. Μέσω τεχνικών πλατφορμών, εκπαίδευσης και

συντονισμού ανεξάρτητων εργασιών ελέγχου δεδομένων και έρευνας, αυτό το ανεξάρτητο παρατηρητήριο επιτρέπει τον στενότερο συντονισμό για οργανισμούς ελέγχου δεδομένων, την επιστημονική κοινότητα, τους επαγγελματίες του γραμματισμού στα μέσα επικοινωνίας, τους δημοσιογράφους και τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής (EDMO, 2022). Αυτές οι ενέργειες είναι απαραίτητες για να διασφαλιστεί ότι τα δημοκρατικά κράτη μπορούν να συνεχίσουν να ηγούνται του αγώνα ενάντια στην απειλή της παραπληροφόρησης.

Συμπεράσματα

Όπως φάνηκε από την ανάλυση της παραπληροφόρησης, ο τρόπος με τον οποίο διαδίδονται οι πληροφορίες έχει αλλάξει ως αποτέλεσμα της αυξημένης χρήσης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στη σύγχρονη εποχή. Βέβαια τα τελευταία χρόνια, η χρήση τους έχει συνδεθεί και με αρνητικές επιδράσεις στην πληροφόρηση, λόγω της διάδοσης ψευδών ειδήσεως, καθώς παρέχουν εξαιρετικές δυνατότητες και αυξημένη ταχύτητα μετάδοσης δεδομένων.

Το πρώτο κεφάλαιο έδειξε πώς οι ψευδείς πληροφορίες επηρεάζουν τις αξίες, τη δημοκρατία, την ελευθερία του λόγου, την ιδιωτική ζωή και την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Σε μια δημοκρατία, οι γνώστες πολίτες συμμετέχουν σε μια ανοιχτή και διαφανή συζήτηση. Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι σε μια δημοκρατική κοινωνία, η ελευθερία της έκφρασης προστατεύει επίσης τη διάδοση εσφαλμένων πληροφοριών. Το δικαίωμα στην προστασία της ιδιωτικής ζωής και των δεδομένων μπορεί επίσης να παραβιαστεί, επειδή οι χρήστες δεν γνωρίζουν ότι στα εργαλεία παραπληροφόρησης χρησιμοποιείται συχνά μικροστόχευση και άλλες τεχνολογικές μέθοδοι.

Στο δεύτερο κεφάλαιο εξετάστηκαν οι μέθοδοι καταπολέμησης της παραπληροφόρησης, σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η παραπληροφόρηση μπορεί να αντιμετωπιστεί χρησιμοποιώντας μια ποικιλία μεθόδων, όπως νομικές (πολιτειακό δίκαιο, από κοινού ρύθμιση από παρόχους κοινωνικών δικτύων και αυτορρύθμιση), τεχνολογικές (με χρήση τεχνητής νοημοσύνης) και κοινωνικές (έλεγχος δεδομένων, παιδεία στα μέσα επικοινωνίας και υποστήριξη ποιοτικής δημοσιογραφίας). Επιπλέον, εξετάστηκε ο κρίσιμος ρόλος που διαδραματίζουν τα θεσμικά όργανα της Ένωσης.

Στα τελευταία δύο κεφάλαια, αξιολογήθηκε η αποτελεσματικότητα της προσέγγισης της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην παραπληροφόρηση μέσω της μελέτης περίπτωσης των Ευροεκλογών του 2019 αλλά και της ρωσικής εισβολής στην Ουκρανία τον Φεβρουάριο του 2022, καθώς και σε ποιο βαθμό η παραπληροφόρηση επηρέασε τη διαδικασία. Σε ότι αφορά τις Ευροεκλογές διαπιστώθηκε ότι σαφώς η παραπληροφόρηση στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης κατά τη διάρκεια των εκλογών, υπήρχε σε μεγάλο βαθμό, αλλά τόσο ο όγκος αλλά και η επιρροή της ήταν χαμηλότερη από το αναμενόμενο. Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι τα προστατευτικά μέτρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ιδιαίτερα ο Κώδικας Πρακτικής, που έχει εξασφαλίσει μια πιο διαφανή διαδικασία, ήταν επιτυχή.

Σε ότι αφορά την παραπληροφόρηση κατά την περίοδο του πολέμου στην Ουκρανία που διανύουμε έως τώρα που γράφεται η παρούσα μελέτη, η Ε.Ε. έχοντας την τεχνογνωσία των προηγούμενων ετών, επικεντρώθηκε στη διάψευση με αποτελεσματικό τρόπο των ειδήσεων προερχόμενων από τη ρωσική προπαγάνδα. Σε αυτό, όπως αναφέρθηκε και στο τελευταίο κεφάλαιο, βοήθησε σημαντικά η δημιουργία του σχεδίου δράσης κατά της παραπληροφόρησης τον Δεκέμβριο του 2018 το οποίο αποτελεί βασικό πυλώνα της πολιτικής της Ε.Ε., αλλά και η εγκαινίαση του Συστήματος Ταχείας Προειδοποίησης τον Μάρτιο του 2019. Ιδιαίτερα το τελευταίο βοήθησε σημαντικά στην κοινή επίγνωση της διάδοσης της παραπληροφόρησης εντός της Ε.Ε. αλλά και στην ανάληψη κοινών δράσεων. Επίσης, σημαντικός παράγοντας περιορισμού της μετάδοσης των ψευδών ειδήσεων ήταν η συνεργασία με πλατφόρμες μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Κρίσιμης σημασίας είναι και η ψήφιση από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τον Απρίλιο του 2022, ενός κανονιστικού πλαισίου για τις ψηφιακές υπηρεσίες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (DSA).

Συμπερασματικά, μέσω της μελέτης έγινε αντιληπτό ότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης σε συνδυασμό με τα κατάλληλα τεχνολογικά εργαλεία, μπορούν να βοηθήσουν στην ταχύτερη και πιο στοχευμένη μετάδοση της παραπληροφόρησης. Το παραπάνω έγινε ιδιαίτερα εμφανές στις αμερικανικές εκλογές του 2016, στο δημοψήφισμα στο Ηνωμένο Βασίλειο για το Brexit αλλά και στις δύο περιπτώσεις που εξετάστηκαν αναλυτικά: οι Ευροεκλογές του 2019 και η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία το 2022. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις όπως αναλύθηκε, οι ψεύτικοι λογαριασμοί και δημοσιεύσεις παραπληροφόρησης στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, προέρχονταν είτε απευθείας από τη ρωσική κυβέρνηση, είτε από ακροδεξιά κόμματα σε χώρες της Ε.Ε. είτε από ανεξάρτητες οντότητες με διαφορετικό βαθμό αποτελεσματικότητας ανά περίπτωση.

Από την παρουσίαση παραδειγμάτων παραπληροφόρησης σε κάθε περίπτωση, προκύπτει το συμπέρασμα ότι οι μεταρρυθμίσεις της Ε.Ε. βοήθησαν να στρωθεί το έδαφος για τη δημιουργία ενός πιο ανθεκτικού συστήματος μετάδοσης πληροφοριών. Αν και την περίοδο των Ευροεκλογών του 2019, υπήρξε μεγάλος όγκος ψεύτικων δημοσιεύσεων (εκατομμύρια ψεύτικων δημοσιεύσεων) στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, η επίδρασή τους δεν ήταν τόσο μεγάλη όσο σε προγενέστερες περιπτώσεις. Το κύριο μήνυμα ευρωσκεπτικισμού που έγινε προσπάθεια να διαδοθεί μέσω του διαδικτύου, ότι η Ε.Ε. έχει μειωμένη συνοχή και ουσιαστικά είναι στα πρόθυρα διάλυσης δεν βρήκε ιδιαίτερα μεγάλη απήχηση στο ευρωπαϊκό κοινό. Σε αυτό συνέβαλε και η δράση που είχε αναλάβει η Ε.Ε. από πριν με τη δημιουργία του σχεδίου δράσης κατά της παραπληροφόρησης.

Παραπλήσια ευρήματα εντοπίζονται και κατά τη διάρκεια της ρωσικής εισβολής στην Ουκρανία από τον Φεβρουάριο του 2022. Οι ενέργειες της ρωσικής κυβέρνησης συνοψίζονται στον έλεγχο και την απαγόρευση μέσων κοινωνικής δικτύωσης και ιστοσελίδων, αφενός για την απόκρυψη γεγονότων και αφετέρου για την παραποίηση ή δημιουργία ψευδών ειδήσεων. Αυτή η νέα μορφή διάδοσης προπαγάνδας έχει βρει πρόσφορο έδαφος εντός της ρωσικής επικράτειας με μεγάλο μέρος του ρωσικού πληθυσμού να υποστηρίζει την αποκαλούμενη «ειδική στρατιωτική επιχείρηση» (Borshchevskaya, 2022). Βέβαια θα πρέπει να τονιστεί ότι η δράση της Ε.Ε. και η συνεργασία της με άλλα κράτη και το NATO βοήθησαν στην αποκάλυψη

και διάψευση πολλών συντονισμένων ψευδών ειδήσεων μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Η τελευταία περίπτωση του πολέμου στην Ουκρανία ανέδειξε για μια ακόμη φορά τη δύναμη που έχουν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης στην παραπληροφόρηση και στη διάδοση κατασκευασμένων πολιτικών μηνυμάτων. Είναι η επιβεβλημένη η καταπολέμηση της παραπληροφόρησης με σκοπό την επίτευξη της διαφάνειας, της αλήθειας και των ειδήσεων που θα είναι βασισμένες σε πραγματικά γεγονότα. Με αυτό τον τρόπο εκτός από την αξιοπιστία των πληροφοριών θα γίνει ακόμα ένα βήμα για την ενίσχυση της δημοκρατίας.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Africa Center for Strategic Studies (2022), “Mapping Disinformation in Africa”, <https://africacenter.org/spotlight/mapping-disinformation-in-africa/>
- Albright J. (2016) “The #Election2016 Micro-Propaganda Machine”, Medium, 18 November 2016
- Allyn, B. (2022), “Telegram Is the App of Choice in the War in Ukraine despite Experts’ Privacy Concerns”, NPR, <https://www.npr.org/2022/03/14/1086483703/telegram-ukraine-war-russia>
- Avaaz (2019), “WhatsApp social media’s dark web”, 26 April 2019, p 7.
- Avaaz (2019), “Far right networks of deception- Avaaz investigation uncovers flood of disinformation, triggering shutdown of Facebook pages with over 500 million views ahead of EU-elections”,
- Avaaz (2019), “Report: Far right networks of deception”, Avaaz website, p. 39.
- BBC News (2019), “WhatsApp restricts message-sharing to fight fake news”, 21 January 2019
- Borogan, A. S., Irina. (2022, June 7). The New Iron Curtain. CEPA. <https://cepa.org/comprehensive-reports/the-new-iron-curtain-2/>
- Borshchevskaya, A. (2022). Vladimir Putin at Home. The Washington Institute. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/vladimir-putin-home>
- Broederick R., (2019), “Here’s Everything The Mueller Report Says About How Russian Trolls Used Social Media”, BuzzFeed, 18 April 2019
- Bundestag (2017) “Network Enforcement Act”, 1 September 2017,
- Campoy A. (2018), “More than 60% of Donald Trump’s Twitter followers look suspiciously fake”, Quartz, 12 October 2018
- Cellan-Jones (2019), “European elections 2019: Facebook and Twitter under the spotlight”, BBC News,
- Channel 4 News (2018), “Cambridge Analytica Uncovered: Secret filming reveals election tricks”, YouTube, 19 March 2017
- Chotiner, I. (2022), “Vladimir Putin’s Revisionist History of Russia and Ukraine”, The New Yorker, <https://www.newyorker.com/news/q-and-a/vladimir-putins-revisionist-history-of-russia-and-ukraine>
- Dwoskin, E., J. Merrill and G. De Vynck (2022), “Social Platforms’ Bans Muffle Russian State Media Propaganda”, The Washington Post,
- Edelson, L. (2021), Understanding engagement with U.S. (mis)information news sources on Facebook, <https://dl.acm.org/doi/10.1145/3487552.3487859>.

EU DisinfoLab (2022), “Ukraine War Resource Hub”, <https://www.disinfo.eu/ukraine-hub/>

Euronews (2019), “How can Europe tackle fake news in the digital age?”, 10 January 2019.

European Commission (2018) “Flash Eurobarometer 464” April 2018, p. 2

European Commission, (2019a) “Europe Media Monitor – NewsBrief”,

European Commission (2019b), “Press release -A Europe that protects: EU reports on progress in fighting disinformation ahead of European Council!”, 14 June 2019, European Commission website.

European Commission. (2019c). *Report on the implementation of the action plan against disinformation*. Joint Communication, JOIN (2019) 12 final, 14 June. https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/joint_report_on_disinformation.pdf

European Commission (2022a) “Code of Practice on Disinformation -Shaping Europe’s digital future” Digital-Strategy.ec.europa.eu. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/code-practice-disinformation>

European Commission (2022b) “European Democracy Action Plan.” https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/new-push-european-democracy/european-democracy-action-plan_en

European Commission (2022c), Flash Eurobarometer 506: EU’s response to the war in Ukraine, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2772>

European Commission (2022d) “Sanctions adopted following Russia’s military aggression against Ukraine” https://finance.ec.europa.eu/eu-and-world/sanctions-restrictive-measures/sanctions-adopted-following-russias-military-aggression-against-ukraine_en

European Council (2015), “European Council meeting (19 and 20 March 2015) – Conclusions”, Brussels, 20 March 2015

European Council (2018), “European Council meeting (18 October 2018) – Conclusions”, Brussels 18 October 2018, p. 3,

European Council (2019) “conclusions on the MFF, climate change, disinformation and hybrid threats, external relations, enlargement and the European Semester” [Www.consilium.europa.eu](http://www.consilium.europa.eu). Retrieved January 22, 2023, from <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/06/20/european-council-conclusions-20-june-2019/>

European Council (2022), EU Imposes Sanctions on State-Owned Outlets RT/Russia Today and Sputnik’s Broadcasting in the EU, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/02/eu-imposes-sanctions-on-state-owned-outlets-rt-russia-today-and-sputnik-s-broadcasting-in-the-eu/>.

Euronews (2022), “Russia Bans Instagram and Facebook as Court Declares Meta an “Extremist Organisation””, <https://www.euronews.com/next/2022/03/21/ukraine-war-facebook-temporarily-allows-posts-calling-for-violence-against-russians-or-put>

European Parliament (2019), “Automated tackling of disinformation”, 15 March 2019

European Science-Media Hub. (2022). European Science-Media Hub. Retrieved November 20, 2022, from <https://sciencemediahub.eu>

European Union (2016), “General Data Protection Regulation”, Official Journal of the European Union, 4 May 2016

European Parliament (2019), “Disinformation and propaganda – impact on the functioning of the rule of law in the EU and its Member States”, February 2019, p. 35, 101

EU vs Disinformation (2022), “Disinfo Database: Ukraine”, <https://euvsdisinfo.eu/disinformation-cases/>

Facebook (2021), Threat Report: The State of Influence Operations 2017-2020, <https://about.fb.com/wp-content/uploads/2021/05/IO-Threat-Report-May-20-2021.pdf>.

Gilbert, D. (2022, March 11). Russian TikTok Influencers Are Being Paid to Spread Kremlin Propaganda. [Www.vice.com. https://www.vice.com/en/article/epxken/russian-tiktok-influencers-paid-propaganda](https://www.vice.com/en/article/epxken/russian-tiktok-influencers-paid-propaganda)

Gleicher, N. and D. Agranovich (2022), “Updates on Our Security Work in Ukraine”, Meta, <https://about.fb.com/news/2022/02/security-updates-ukraine/>

Gonzalez J. (2018), “EU Commission warns of 'fake news,' meddling in 2019 European elections”, 1 August 2018, DW

Gotev, G. (2022), “EU Sanctions Putin’s Spokesman, Oligarchs, Journalists”, Euractiv, <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/eu-sanctions-putins-spokesman-oligarchs-journalists/>

Human Rights Watch. (2018, February 15). Germany: Flawed Social Media Law. Human Rights Watch.

Institute for Strategic Dialogue (2019), “2019 EU Elections Information Operations Analysis”, p. 4

International Press Institute (2022), “Russia: Ekho Moskvyy and Dozhd Blocked as State Media Regulator Goes into Censorship Overdrive”, <https://ipi.media/russia-ekho-moskvyy-and-dozhd-blocked-as-state-media-regulator-goes-into-censorship-overdrive/>

International Telecommunication Union (2021), ITU Data Hub, <https://datahub.itu.int/data/?e=UKR>.

Jakob Willemo COUNTERING MALICIOUS USE OF SOCIAL MEDIA TRENDS AND DEVELOPMENTS IN THE MALICIOUS USE OF SOCIAL MEDIA. (n.d.). Retrieved January 22, 2023, from https://stratcomcoe.org/cuploads/pfiles/nato_report_-_trends_and_developments.pdf

Janadze, E. (2022), “The Digital Middle East: Another Front in Russia’s Information War”, Middle East Institute, <https://www.mei.edu/publications/digital-middle-east-another-front-russias-information-war>

Johnstone L. (2019), “28 things you might not know about the European elections”, Euronews

Jurásek, M., & Velinov, E. (2019). Double Food Quality: Media Coverage in the Czech Republic. *JOURNAL of INTERNATIONAL BUSINESS RESEARCH and MARKETING*, 5(1), 20–25. <https://doi.org/10.18775/jibrm.1849-8558.2015.51.3003>

Kim, S. (2020). ... Because the homeland cannot be in opposition: analysing the discourses of Fidesz and Law and Justice (PiS) from opposition to power. *East European Politics*, 1–20. <https://doi.org/10.1080/21599165.2020.1791094>

Malnick, E. (2022), “Inside the Secret Government Unit Returning Fire on Vladimir Putin’s ‘Weaponised Lies’”, *The Telegraph*, <https://www.telegraph.co.uk/news/2022/03/19/inside-secret-government-unit-returning-fire-vladimir-putins/>

McCarthy, L. (2022), Why Putin uses Russian law to crack down on dissent, <https://www.washingtonpost.com/politics/2022/04/07/autocrats-russia-kremlin-protest-fines-jail/>.

Marchal N. (2019), “Junk News During the EU Parliamentary Elections: Lessons from a Seven-Language Study of Twitter and Facebook”, 21 May 2019, Oxford Internet Institute, p. 1

Meduza (2022), “Price Tag Protest St. Petersburg Artist Faces Prison Time for Spreading Information about Civilian Deaths in Besieged Mariupol”,

Memo 98 (2019), “Monitoring of posts by political parties on Facebook -European Parliament Elections 2019”, 9 June 2019, Bratislava, available at: http://memo98.sk/uploads/content_galleries/source/memo/ep-elections-2019/fb-monitoring-ep-elections-shorter-version.pdf.

Moscow Times (2022). “Billions for propaganda. Budget spending on state media tripled amid the war” <https://www.moscowtimes.ru/2022/04/12/milliardi-na-propagandu-rashodi-byudzheta-na-gossmi-podskochili-vtroe-na-fone-voini-a19511>

MR Online. (2019). “Revealed: the far right networks of deception” [Mronline.org. https://mronline.org/2019/06/04/revealed-the-far-right-networks-of-deception/](https://mronline.org/2019/06/04/revealed-the-far-right-networks-of-deception/)

Murgia M. and Khan M. (2019), “Disinformation war shifts ground ahead of EU elections”, *The Financial Times*,

Nalon T. (2018), “Did WhatsApp help Bolsonaro win the Brazilian presidency?” *The Washington Post*, 1 November 2018

NATO (2022), “NATO-Russia: Setting the Record Straight”, North Atlantic Treaty Organization, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/115204.htm>

Nemer, D. “The Three Types of WhatsApp Users Getting Brazil’s Jair Bolsonaro Elected.” *The Guardian*, 25 October 2018

NewsGuard (2022) “Russia-Ukraine Disinformation Tracking Center” <https://www.newsguardtech.com/special-reports/russian-disinformation-tracking-center/>

Pallaro, B. and A. Parlapiano (2022), “Four Ways to Understand the \$54 Billion in U.S. Spending on Ukraine”, *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/interactive/2022/05/20/upshot/ukraine-us-aid-size.html>

Paul, C. and M. Matthews (2016), “The Russian “Firehose of Falsehood” Propaganda Model: Why It Might Work and Options to Counter It”, RAND Corporation,

Pérez-Rosas, V., Kleinberg, B., Lefevre, A., & Mihalcea, R. (2018, August 1). Automatic Detection of Fake News. *ACLWeb*; Association for Computational Linguistics.

Reporters Without Borders (2022), World Press Freedom Index Rank, <https://rsf.org/en/index>

Reuters (2022), “Russia Blocks Access to BBC and Voice of America Websites”, Reuters, <https://www.reuters.com/business/media-telecom/russia-restricts-access-bbc-russian-service-radio-liberty-ria-2022-03-04/>

Richardson-Little, N., Merrill, S., & Arlaud, L. (2022). Far-right anniversary politics and social media: The Alternative for Germany’s contestation of the East German past on Twitter. *Memory Studies*, 15(6), 1360–1377. <https://doi.org/10.1177/17506980221133518>

SafeGuard Cyber (2019), “CONTACTLESS ACTIONS AGAINST THE ENEMY-How Russia Is Deploying Misinformation on Social Media to Influence European Parliamentary Elections” 7 May 2019, p. 1

Scott M. (2019), “ French and German populists dominate EU election chatter on Facebook, data shows”, *Politico*, 10 April 2019

Silva M (2019), “Is Russia trying to sway the European elections?”, *BBC News*, 20 May 2019.

Stamos, A. (2018), “Authenticity Matters: The IRA Has No Place on Facebook”, *Meta*,

Steven, M., & Szczerbiak, A. (2022). Conservatism and “Eurorealism” in the European Parliament: the European Conservatives and Reformists under the leadership of Poland’s Law and Justice. *European Politics and Society*, 1–18. <https://doi.org/10.1080/23745118.2022.2065725>

The Economist (2022), The invasion of Ukraine is not the first social media war, but it is the most viral, <https://www.economist.com/international/the-invasion-of-ukraine-is-not-the-first-social-media-war-but-it-is-the-most-viral/21808456>.

The Guardian (2022), ‘Troll factory’ spreading Russian pro-war lies online, says UK, <https://www.theguardian.com/world/2022/may/01/troll-factory-spreading-russian-pro-war-lies-online-says-uk>.

Thompson, J. and T. Graham (2022), “Russian Government Accounts Are Using a Twitter Loophole to Spread Disinformation”, The Conversation, <http://theconversation.com/russian-government-accounts-are-using-a-twitter-loophole-to-spread-disinformation-178001>

US Department of State (2022), Kremlin-Funded Media: RT and Sputnik’s Role in Russia’s Disinformation and Propaganda Ecosystem, https://www.state.gov/wp-content/uploads/2022/01/Kremlin-Funded-Media_January_update-19.pdf.

Wahlstrom, A. et al. (2022), The IO Offensive: Information Operations Surrounding the Russian Invasion of Ukraine,

Wardle C. and Derakhshan H. (2017) “Information Disorder. Toward an interdisciplinary framework for research and policymaking”, Council of Europe, 27 September 2017.

Wong, Q. (2019). Facebook steps up fight against fake news in groups and messaging. CNET.